

Rechtvaardigheid in Antropogene Klimaatverandering

Bij gedeeltelijke uitvoering van de morele plichten

Universiteit Utrecht
Faculteit der Geesteswetenschappen
Master Wijsbegeerte

Auteur: Vincent Spork
Datum: 22-06-2017
Studentnummer: 3376125
Woorden: 14.984

Voorwoord

Beste lezer, voor u ligt de thesis ‘Rechtvaardigheid in Antropogene Klimaatverandering’. Deze thesis is het resultaat van een lang maar leerzaam proces. Ik ben trots op het eindresultaat, maar vooral op alles wat ik heb geleerd als het gevolg van het doen van zo een groot filosofisch literatuuronderzoek. Ik heb altijd interesse gehad in onderwerpen die de wereld aangaan. Zo ook met klimaatverandering. Na de cursus “rights to a green future” wist ik dat ik mijn thesis wilde doen over klimaatverandering en de ethische problemen die daarachter schuilgaan. Het is interessant hoe filosofen kijken naar dit soort wereldproblemen. Het doet je soms beseffen in wat voor een bevoorrecht land je leeft. Ik hoop dat ik met deze thesis de lezer meer inzicht geef in de ethische aspecten van klimaatverandering en dat de lezer beseft hoe belangrijk dit soort discussies zijn om van de wereld een betere plek te maken.

Ik had deze thesis nooit tot een goed eind kunnen brengen zonder enige hulp. Daarom wil ik graag een aantal mensen bedanken. Allereerst wil ik mijn scriptiebegeleider Jos Philips bedanken. Zonder jouw inzicht, kennis en geduld was mijn scriptie nooit afgekomen. Bij deze bedankt voor alle constructieve feedback en alle tijd die je daar in hebt gestoken.

Verder wil ik graag mijn broer bedanken. Bedankt dat je tot twee keer toe een avond hebt vrijgemaakt om mijn thesis met mij te bespreken. Je bent van enorme waarde geweest, meer dan je denkt. Ik weet nu dat ik wat vaker hulp mag vragen wanneer ik vastloop.

Verder wil ik mijn ouders bedanken voor alle steun. Jullie laten het nooit na om positieve en motiverende woorden te gebruiken die mij energie geven om door te gaan. Verder ook nog dank aan alle vrienden die mij van wijs advies hebben voorzien, in welke vorm dan ook. Ik denk dat ik niet te ver ga door te zeggen dat ik niet de enige ben die blij is dat mijn thesis af is.

Als laatste wil ik nog kort wat zeggen over de begrippen die ik hanteer in deze scriptie. Ik heb er voor gekozen om de meeste begrippen in de originele, Engelstalige, vorm te gebruiken. Meestal omdat de vertaling van die begrippen vrij lastig is, maar bovenal omdat de Nederlandse vertaling lang niet zo doeltreffend is als de Engelse versie van het begrip.

Ik wens elke lezer veel leesplezier,

Vincent Spork

22-06-2017

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
H1: Inleiding	6
§ 1.1 Introductie van rechtvaardigheid in klimaatverandering	6
§ 1.2 Relevantie	7
§ 1.3 Hoofd- en deelvragen	8
§ 1.4 Opbouw van de thesis	8
H2: Morele plichten & <i>Fair shares</i>	9
§ 2.1 Negatieve plicht: Causale en morele verantwoordelijkheid	9
§ 2.2 Capaciteiten en positieve plichten	11
§ 2.3 Intermediaire plichten	14
§ 2.4 Conclusie	14
H3: Wat voor een plicht is het oppakken van <i>slack</i>? Eerlijkheid	16
§ 3.1 Negatieve plicht van <i>slack</i> oppakken?	17
§ 3.2 Intermediaire plicht van <i>slack</i> oppakken?	17
§ 3.3 <i>Humanitarian obligation</i> of positieve plicht?	18
§ 3.4 Conclusie	20
H4: Eerlijke bezwaar tegen het oppakken van <i>slack</i>	21
§ 4.1 Eerlijkheid vs overdemandingness	21
§ 4.2 Relative disadvantage interpretation	22
§ 4.2.1 Extra burden interpretation	22

§ 4.3	Eerlijkheidsbezwaar vs de morele plicht van het oppakken van <i>slack</i>	23
§ 4.4	Conclusie	24
H5: Effectiviteit		25
§ 5.1	Grafieken Hohl & Roser en bespreking effectiviteit	25
§ 5.2	S-Curve	27
§ 5.3	Tekortkomingen van Hohl & Roser's grafieken	28
§ 5.4	Morele plichten bij verschillende niveaus van effectiviteit	31
§ 5.5	Free-riding	32
§ 5.6	Conclusie	33
Conclusie		35
Literatuurlijst		36

Samenvatting

Antropogene klimaatverandering is een grote bedreiging voor de mensenrechten van zowel de huidige als toekomstige generaties. Deze rechten kunnen beschermd worden doordat landen de handen ineenslaan en hun uitstoot verminderen. Elk land heeft hierin een rechtvaardige bijdrage te leveren, een bijdrage die correspondeert met de verantwoordelijkheid van een land voor het ontstaan van antropogene klimaatverandering. Levert elk land de rechtvaardige bijdrage dan kunnen de ergste gevolgen van antropogene klimaatverandering vermeden worden. Deze bijdrage leveren is een morele plicht. Toch doen niet alle landen wat moreel van hen verwacht mag worden. Het voorkomen van klimaatverandering is een collectieve morele plicht. Als niet elk verantwoordelijk land zijn rechtvaardige bijdrage levert, zijn de andere landen dan verplicht om te compenseren voor de landen die hun plichten verwaarlozen? Hoewel het beschermen van mensenrechten een sterke morele waarde heeft beargumenteren tegenstanders dat het compenseren van andere landen oneerlijk is en dat landen ineffectief zijn in hun pogingen om mensenrechten te beschermen. Er zou daarom volgens hen geen sprake zijn van een morele plicht. Deze thesis zal laten zien dat, hoewel het oneerlijk is, het argument te zwak is om de landen die wel hun rechtvaardige bijdrage leveren vrij te pleiten van verdere morele plichten. Hetzelfde geldt voor het argument van effectiviteit. Daar laat deze thesis zien dat op basis van verschillende scenario's landen effectief zullen zijn om mensenrechten te beschermen. Kortom beide argumenten zijn niet sterk genoeg en dat betekent dat de landen die wel hun bijdrage leveren op zijn minst een deel moeten compenseren voor de landen die het nalaten hun rechtvaardige bijdrage te leveren.

H1: Inleiding

1.1 Introductie onderwerp en afbakening

Op 2 juni 2017 stond er een artikel in de Volkskrant. In het artikel stond dat de nieuwe president Donald Trump zich terugtrekt uit het klimaatakkoord dat in 2015 is gesloten in Parijs.¹ Het klimaatakkoord is destijds ondertekend en geratificeerd door meer dan 170 landen. Dat de Verenigde Staten (VS) zich terugtrekt is een enorme klap voor eenieder die het klimaatprobleem opgelost wil zien. Het land was in 2014 namelijk nog verantwoordelijk voor 15% van de totale emissies, een aanzienlijk deel.² Dit brengt het voorkomen van gevaarlijke klimaatverandering in gevaar. Overigens is het ook niet zeker dat alle andere landen wel hun doelen zullen halen. De vraag is dan wanneer wij landen als de VS niet kunnen dwingen tot het verminderen van de uitstoot, wat we mogen verwachten van de landen die hun verantwoordelijkheid wel nemen en hun afspraken nakomen. Mogen wij verwachten dat zij de uitstoot van de VS compenseren door zelf minder uit te stoten?

Om dit probleem duidelijk en gestructureerd aan te pakken zijn een paar aannames nodig en is het van belang een paar begrippen uit te leggen. Allereerst is deze thesis niet gericht op de vraag hoe we de landen die hun verantwoordelijkheid niet nakomen kunnen dwingen om alsnog hun verantwoordelijkheid te nemen. De focus ligt volledig op wat de landen moeten doen die zich netjes aan het akkoord houden. Landen die hun verantwoordelijkheid niet nemen zal ik in het vervolg *non-compliers* noemen. De landen die wel hun plichten nakomen noem ik *compliers*. De situatie waarin er zowel *compliers* als *non-compliers* zijn wordt een situatie van *partial compliance* genoemd.³ Om de terminologie gelijk te gebruiken, de aanname is dat de *non-compliers* niet gedwongen kunnen worden om hun verantwoordelijkheden na te komen. De thesis richt zich op wat de *compliers* moeten doen, gegeven het feit dat ze in een situatie zitten van *partial compliance*.

In de afspraken die internationaal worden gemaakt wordt besloten dat elk land minder gaat uitstoten. Echter is de bijdrage die elke land moet leveren in het terugdringen van de uitstoot verschillend. Er zijn namelijk meerdere gronden om te bepalen hoe groot de bijdrage van een land moet zijn. Het is vanuit een moreel oogpunt wenselijk dat er een eerlijke verdeling van de taken is. Grote vervuilers zoals de VS moeten bijvoorbeeld meer doen dan een gemiddeld Afrikaans land, waar de uitstoot een stuk lager is. In het vervolg zal de rechtvaardige bijdrage van een land de *fair share* genoemd worden. Hoe zo een *fair share* tot stand kan komen wordt in H2 besproken.

Het laatste begrip dat ik wil uitleggen is *slack*. Wanneer er sprake is van *partial compliance*, dan zijn er landen die hun *fair share* doen, namelijk de *compliers*, maar ook landen die dat niet doen. *Slack* oppakken refereert in zo een situatie dan naar het doen van de *fair share* van een of meerdere *non-compliers*. *Slack* is als het ware het overblijfsel van de uitstoot die nog verminderd moet worden om gevaarlijke klimaatverandering te voorkomen.

¹ Volkskrant; 'Trumps klimaatbesluit bevestigt zijn doctrine: Amerika tegen de rest' (02-06-2017)

² Olivier, Janssens-Maenhout,, et al. (2015) " Trends in Global CO2 Emissions" p.16-40

³ De term *partial compliance* werd voor het eerst beschreven GEBRUIKT door John Rawls in: 'A Theory of Justice' uit het jaar 1971.

De focus van deze thesis ligt op mitigatie- en niet op adaptatiemaatregelen. Mitigatie is het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen. Daaronder valt bijvoorbeeld het sluiten van kolencentrales en het in plaats daarvan gebruiken van zonne-energie, subsidiëren van elektrische auto's etc. Adaptatie is het aanpassen aan het veranderende klimaat. Daarbij kan gedacht worden aan het verhogen van de dijken, omdat het waterpeil gaat stijgen of het aanleggen van irrigatiesystemen in gebieden die te droog zijn geworden om voedsel te verbouwen. Als de focus van deze thesis ook op adaptatie zou zijn geweest, dan zou het analyseren van de plichten van de *compliers* een stuk ingewikkelder zijn geweest. Bij mitigatie is het vrij duidelijk wat er gedaan moet worden. Er moeten minder broeikasgassen worden uitgestoten en het is na te gaan welke landen het meeste uitstoten. Wat er qua adaptatie gedaan moet worden is een stuk onzekerder. De gevolgen van klimaatverandering zijn namelijk moeilijk te overzien, dus de exacte taakverdeling en de verantwoordelijkheid van elk land is lastiger vast te leggen.

De benadering van de *partial compliance case* van klimaatverandering is in deze thesis deontologisch, niet consequentialistisch. De plicht bij consequentialisme is erop gericht dat de opstelsom van alle positieve en negatieve gevolgen zo hoog mogelijk is. Het gaat erom dat de uitkomst die gekozen wordt, gemiddeld het meeste oplevert voor het algemeen nut. Het rechtvaardigheidsprobleem verandert hier niet fundamenteel als we van *full compliance* naar een situatie van *partial compliance* gaan. Het onderliggende doel is altijd hetzelfde, namelijk het maximaliseren van het algemeen nut. Het beschermen van mensenrechten is belangrijker dan de (extra) kosten voor een land om de uitstoot te verminderen. Zolang een land, ongeacht wat andere landen doen, mensenrechten kan beschermen door de uitstoot te verminderen tegen relatief lage kosten, dan moet een land zijn uitstoot verminderen. Binnen de plichtenethiek verandert de aard van rechtvaardigheidsprobleem wel degelijk. Binnen de deontologie moet rekening worden gehouden met de morele claims die we kunnen maken richting andere actoren en vice versa. Deze morele claims kunnen niet overschaduw worden door het algemeen nut na te streven. Naast het beschermen van mensenrechten zijn ook andere overwegingen zoals 'eerlijkheid' van belang. Dit betekent dat in sommige gevallen overwegingen worden meegenomen waardoor sommige plichten komen te vervallen, terwijl die uiteindelijk het maximaliseren van het algemeen nut zouden bevorderen. Kortom, het klimaatprobleem deontologisch benaderen betekent dat er niet alleen rekening moet worden gehouden met mensenrechten, maar ook met de morele claims die landen naar elkaar maken als gevolg van *partial compliance*.⁴

1.2 Relevantie

Er zijn enkele filosofische papers geschreven op het gebied van het soort vraagstuk dat ik behandel, maar lang niet allemaal zijn deze rechtvaardigheidsvraagstukken toegepast op klimaatverandering. Zofia Stemplowska (2016) past de problematiek van *partial compliance* toe op het vluchtelingenprobleem in haar paper 'Doing More Than One's Fair Share'. De discussies in dat paper en andere papers, zoals van David Miller (2011), Jonathan Cohen (1981), Jonathan Quong & Rebecca Stone (2015) richten zich met name op het argument van eerlijkheid: het is oneerlijk dat de *compliers* iets moeten doen dat eigenlijk de taak is van *non-compliers*. Weinig

⁴ Quong & Stone. (2015) "Rules and Rights" p.222-223

literatuur benoemt of bespreekt uitgebreid het argument van effectiviteit. Een argument dat vooral bij klimaatverandering zeer belangrijk is. Sabine Hohl & Dominic Roser (2011) hebben in hun paper ‘*Stepping in for the Polluters?*’ het uitgebreidst geschreven over *partial compliance* in klimaatverandering en bespreken beide typen argumenten.

Deze thesis hoopt op meerdere punten van toegevoegde waarde te kunnen zijn. In grote lijnen volg ik de gedachtegang van Hohl & Roser, maar er zijn genoeg aanmerkingen en aanvullingen op hun paper. Wat betreft het eerlijke bezwaar heb ik mijn steentje bij proberen te dragen door een theorie van de filosoof Thomas Pogge op klimaatverandering toe te passen. Daarnaast bespreek ik de argumenten van David Miller en Jonathan Cohen die beweren dat het oppakken van *slack* geen morele plicht is en laat ik zien waarom hun voorbeelden niet (geheel) van toepassing zijn op klimaatverandering. Wat betreft Hohl & Roser en hun bespreking van het argument van effectiviteit uit ik kritiek op de grafieken die zij gebruiken om hun punt te maken. Ik laat zien dat de scenario’s die zij schetsen niet heel plausibel zijn en het scenario dat ik schets ten eerste tot een beter begrip leidt van het argument van effectiviteit en ten tweede leidt tot inzicht in de verscheidenheid van onze morele plichten als het op effectiviteit aankomt. Indien deze landen niet effectief zijn, dus geen mensenrechten kunnen beschermen door hun uitstoot verder te verminderen, hebben zij geen morele plicht om de *slack* op te pakken. Het doel van dit literatuur onderzoek is om meer inzicht te krijgen in de morele afwegingen die gemaakt worden in antropogene klimaatverandering en wat een rechtvaardige verdeling is om morele plichten te verdelen.

1.3 Hoofd- en deelvragen

Dit alles heeft geleid tot de volgende hoofdvraag: Wanneer sommige landen falen om hun *fair share* te doen bij klimaatverandering, is het dan de morele plicht van de *compliers* om de *slack* op te pakken?

Om die vraag te beantwoorden heb ik de volgende deelvragen geformuleerd:

- H2: Wat is een *fair share*? En waarom is het een morele plicht om die te doen?
- H3: Wat voor een type morele plicht is *slack* oppakken?
- H4: Is het eerlijke bezwaar een sterk genoeg argument om niet meer of van een beperkte vorm van morele plichten te spreken als het gaat om het oppakken van *slack*?
- H5: Hebben *compliers* een morele plicht te compenseren voor de *non-compliers* wanneer zij vrijwel niet effectief zijn in het beschermen van mensenrechten?

1.4 Opbouw thesis

Allereerst bespreek ik, in H2, het moreel kader om tot *fair shares* te komen. Dit helpt om tot een beter inzicht te krijgen in het belang van het doen van *fair shares*. In H3 bespreek ik wat voor een type morele plicht *slack* oppakken is. In H4 wordt er ingegaan op het eerste bezwaar, het eerlijke bezwaar. De gedachte is dat het oppakken van *slack* zeer oneerlijk is voor de *compliers* aangezien zij al hun *fair share* hebben gedaan en dat zij daarom geen morele plicht hebben om de *slack* op te pakken. In H5 bespreek ik het tweede bezwaar om de *slack* op te pakken, namelijk dat een land niet effectief genoeg zal zijn om gevaarlijke klimaatverandering te voorkomen.

H2: Full compliance: Morele plichten & *fair shares*

Dit hoofdstuk is om twee redenen van belang. Het laat zien dat er meerdere gronden zijn om plichten toe te delen. Het laat ook zien op basis waarvan die keuzes gemaakt kunnen worden en waarom het ernstig is als landen niet hun *fair share* doen. Het geeft daarbij ook een idee over het type plicht dat landen hebben wanneer zij *slack* oppakken.⁵ Het moreel kader dat hier wordt geschetst heeft een belangrijke functie in het begrijpen van de komende hoofdstukken. In dit hoofdstuk wordt er nog uitgegaan van *full compliance*. Ofwel een situatie waarin alle landen zijn bereid mee te werken en hun *fair share* doen om de mensen op aarde te beschermen tegen klimaatverandering. Dit doe ik deels aan de hand van James Garvey die dat in zijn boek 'The ethics of climate change' uiteenzet. De *fair share* van een land hangt volgens Garvey af van het causaal verantwoordelijk zijn voor de opwarming van de aarde en de capaciteit van dat land om de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen. Om te laten zien hoe hier plichten uit voort komen maak ik gebruik van de theorie van negatieve en positieve plichten van Thomas Pogge (2005)⁶. Verder maak ik gebruik van een principe dat door Caney (2011) in "*Human Rights, Responsibilities, and Climate Change*" wordt beschreven. Dat principe wordt gebruikt om te beargumenteren dat het hebben van capaciteit leidt tot het hebben van een positieve plicht. Eerst wordt besproken hoe het hebben van een causale verantwoordelijkheid leidt tot het hebben van een negatieve plicht.

2.1 Negatieve plicht: Causale en morele verantwoordelijkheid

Het wordt algemeen aangenomen in de wetenschap dat antropogene klimaatverandering wordt veroorzaakt door de grote hoeveelheid uitstoot van broeikasgassen. Met name de grote hoeveelheid CO₂ in de atmosfeer zorgt voor een flinke stijging in de temperatuur. Bij een te grote stijging in de temperatuur, namelijk meer dan 2°C ten opzichte van het pre-industrie tijdperk⁷, wordt er aangenomen dat er meer droogte zal zijn, extremere weersomstandigheden ontstaan en het zeeniveau gaat stijgen. Dit zorgt onder andere voor minder beschikbaar drinkwater en mogelijkheden om land te verbouwen, meer doden door die weersomstandigheden, overstromingen en meer kans voor ziektes om zich te verspreiden. Niet elk deel van de wereld zal even heftig getroffen worden, maar het is wel duidelijk dat veel arme regio's als eerste en het zwaarste getroffen worden. Arme regio's hebben minder beschikbare middelen om zichzelf te beschermen tegen al deze veranderingen. Voor al deze mensen geldt dat antropogene klimaatverandering hun mensenrechten in gevaar brengt, zoals recht op leven en voldoende voedsel en drinkwater bijvoorbeeld. Wanneer de ergste vormen van klimaatverandering niet voorkomen kunnen worden, zullen mensenrechten in vrijwel alle gebieden op de wereld in het geding komen. Enkele effecten van de stijgende temperatuur zijn nu al merkbaar.

De grootste hoeveelheid absolute uitstoot wordt gedaan door de meest welvarende, ontwikkelde landen. Zo stoten landen in Europa in 2014 maar liefst 9,6% van de totale emissies uit en de VS

⁵ Positieve plichten en negatieve plichten

⁶ Pogge (2005): "Real World Justice."

⁷ De 2°C grens is bekritiseerd en sommige wetenschappers beargumenteren dat de grens naar beneden bijgesteld moet worden. Ik zal in het verloop ervan uitgaan dat deze 2°C grens klopt. Het beïnvloedt de discussie verder niet.

15%. Ook China, India en Rusland hebben een hoge uitstoot van broeikasgassen. China had een aandeel van 30%, India was voor 6.6% verantwoordelijk, Rusland voor 5.0% en Japan 3.6%. De drie grootste regio's/landen zijn samen verantwoordelijk voor meer dan 54% van de uitstoot. In de meeste gevallen zijn het ook de meest ontwikkelde landen die de hoogste per capita uitstoot hebben. Een uitzondering is India die in absolute aantallen enorm veel uitstoot, maar per capita is zij veel minder schadelijk. Landen in het Midden-Oosten komen er dan juist een stuk slechter af. De Europese landen, de VS, Canada, Australië stoten per capita ook veel uit.⁸

Vooraf de westerse landen hebben sinds de industriële revolutie relatief veel broeikasgassen uitgestoten en dan met name CO₂. China heeft zich sinds 1960 sterk ontwikkeld op dat gebied. De CO₂ uitstoot van een land als China is sindsdien hard gestegen en het land is in absolute aantallen de grootste uitstoter.⁹ Gezien het feit dat CO₂ zeer lang in de atmosfeer kan blijven hangen¹⁰, zouden voornamelijk de westerse landen verantwoordelijk kunnen worden gehouden voor de opwarming van de aarde. Historisch gezien kan China dan wellicht wat minder verantwoordelijk worden gehouden, maar voor de uitstoot sinds 1960 en het aandeel dat het land daar nu in heeft in ieder geval wel. China, de Westerse landen en Rusland zijn meer verantwoordelijk dan landen waarvan de industrie zich pas in de laatste 10-20 jaar heeft ontwikkeld. Zoals een paar extreem welvarende landen in het Midden-Oosten. Kortom, op basis hiervan kan worden gezegd dat landen die causaal verantwoordelijk gehouden kunnen worden voor klimaatverandering, niet alleen de landen zijn die nu een groot aandeel hebben, maar ook historisch gezien daarin een groot aandeel hebben gehad.

Dat deze landen causaal verantwoordelijk zijn betekent dat deze landen ook een morele verantwoordelijkheid dragen.¹¹ Wanneer iemand een oude vaas omstoot in een antiekwinkel en die in stukjes valt, dan is die persoon causaal verantwoordelijk voor de kapotte vaas. Die persoon heeft echter ook een morele verantwoordelijkheid om de kosten van de vaas te vergoeden. Op diezelfde manier hebben landen die causaal verantwoordelijk zijn voor antropogene klimaatverandering een morele verantwoordelijkheid om te voorkomen dat er (nog meer) mensenrechten worden geschonden.

Het is echter niet zo dat causale verantwoordelijkheid *altijd* resulteert in morele verantwoordelijkheid. Zo is er de opvatting dat landen niet moreel verantwoordelijk gehouden kunnen worden voor al hun historische uitstoot, ook al zijn ze wel causaal verantwoordelijk. Zo beargumenteren tegenstanders dat pas sinds 1990 antropogene klimaatverandering bekend is geworden, toen het eerste rapport van het IPCC¹² uitkwam. Van alle uitstoot voor die periode was niet bekend dat het schadelijk was. Landen met een lange historie van emissie uitstoot kunnen om die reden voor de pre-1990 uitstoot niet verantwoordelijk worden gehouden.

Dit roept de vraag op of onwetend zijn over de schade die een actor veroorzaakt die actor vrijstelt van enige compensatie voor de gedane schade. Dit is een vrij lastige en lange discussie waar talloze filosofische artikelen over zijn geschreven daarom zal ik hier niet op deze discussie

⁸ Olivier, Janssens-Maenhout, et al. (2015) "Trends in Global CO₂ Emissions" p.16-40

⁹ Liu. (2015) "China's carbon emission footprint."

¹⁰ Brasseur & Denman (2007) "couplings Between Changes in the Climate System and Biogeochemistry." p.501

¹¹ Garvey (2008). Ethics of Climate Change p.76-77

¹² International Panel on Climate Change

ingaan.¹³ Bovendien denk ik dat ik mijn betoog kan maken op basis van het punt dat landen voor elke uitstoot sinds 1990 volledig moreel verantwoordelijk zijn voor hun uitstoot. Sinds het eerste rapport van de IPCC in 1990 is namelijk de totale aanwezigheid van het aantal broeikasgassen in de atmosfeer vrijwel alleen maar toegenomen. Voor de uitstoot van *die* broeikasgassen kan geen excuus worden gegeven. Ze weten vanaf dat moment dat hun acties schadelijk zijn voor de mensheid. De ontwikkelde landen dragen daarvoor wel degelijk de morele verantwoordelijkheid.

Thomas Pogge onderscheidt in zijn artikel ‘*Real World Justice*’ twee soorten plichten, namelijk negatieve en positieve plichten.¹⁴ Negatieve plichten omschrijft hij als: de plicht van een actor om niet actief en onrechtvaardig andere actoren te schaden. Bij het schenden van deze plicht valt bijvoorbeeld te denken aan iets simpels als iemand zomaar een klap verkopen, maar ook aan complexere zaken als het in stand houden van globale ongelijkheid (waar Pogge het op toepast) of de uitstoot van broeikasgassen bij klimaatverandering.¹⁵ Dit zijn alle vormen van het schaden van mensenrechten. De negatieve plichten schenden sluit direct aan op het hebben van morele verantwoordelijkheid op grond van (historische) causale verantwoordelijkheid. In het verloop zullen de termen ‘plichten’ en ‘verantwoordelijkheid’ door elkaar worden gebruikt. Positieve plichten omvatten de plicht om anderen te helpen of te beschermen tegen schadelijke en onrechtvaardige acties. Daarbij kan gedacht worden aan het geven van ontwikkelingshulp. Positieve plichten sluiten direct aan op het hebben van morele verantwoordelijkheid op grond van de capaciteit van een land om de uitstoot te verminderen (zie 2.2).

We kunnen nu een aantal dingen vaststellen. Ten eerste kan er gesteld worden dat voornamelijk ontwikkelde landen moreel verantwoordelijk zijn voor de opwarming van de aarde. Ten tweede, zullen de eerste slachtoffers van klimaatverandering de bevolking in ontwikkelingslanden zijn en bij sterkere klimaatverandering zullen de gevolgen overal merkbaar zijn. Daaruit volgt, aan de hand van Pogge, dat de landen die moreel verantwoordelijk zijn voor klimaatverandering hun negatieve plichten schenden. Het gedrag dat ze nu vertonen, het massaal uitstoten van broeikasgassen is schadelijk voor mensenrechten. De mensenrechten van de huidige generatie en toekomstige generaties zullen erdoor getroffen worden. Wanneer de landen hun afspraken nakomen en hun *fair share* doen, kunnen zij de negatieve effecten van hun acties voorkomen.

2.2 Capaciteiten en positieve plichten

Er is echter nog een andere belangrijke factor waarop we *fair shares* kunnen indelen. Dat zijn de capaciteiten van een land. Met capaciteiten wordt bedoeld hoeveel een land kan doen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Een land zonder capaciteit om iets aan klimaatverandering te doen kan geen *fair share* toegewezen worden. In dit deel wordt de nadruk gelegd op de vraag hoe het hebben van ‘capaciteit’ leidt tot het hebben van een morele plicht.

¹³ Meer hierover is te vinden in papers van Gideon Rosen (2004): “Skepticism in moral responsibility” en Philip Pettit (2007): “Responsibility Incorporated”.

¹⁴ Pogge (2008). “World Poverty and Human Rights” p.136

¹⁵ Er is tamelijk veel onzekerheid over de negatieve effecten van klimaatverandering. Zo weten we niet zeker hoe erg de effecten zullen zijn, noch wanneer ze zich precies voor zullen doen. Het is daarom lastig te zeggen hoe sterk negatieve plichten geschonden worden. We weten echter wel dat meer uitstoot een negatief effect heeft op mensenrechten. De complexiteit van klimaatverandering komt in H4 nadrukkelijker aan de orde.

De capaciteit van een land hangt volgens James Garvey samen met een drietal factoren, namelijk: ruimte voor reductie van broeikasgassen, vermogen om op te draaien voor de kosten die erbij horen en de technologische capaciteit. Het hebben van capaciteit is van belang als het gaat om emissies waarvan niet direct een land aan te wijzen is die moreel verantwoordelijk is voor die emissies. Daar zijn volgens Caney (2011) twee soorten in te onderscheiden: (i) de uitstoot van arme mensen en (ii) de uitstoot van vorige generaties.¹⁶ Ik zal de verbinding tussen het hebben van capaciteit en het hebben van een morele plicht op basis van de principes van Caney (2011) beargumenteren. De uitstoot van vorige generaties valt niet direct onder een positieve plicht, maar onder een intermediaire plicht. Een plicht die tussen negatieve plichten en positieve plichten invalt. Ik zal dit verder bespreken in 2.3. Echter zijn de argumenten in dit stuk wel ook van toepassing op (ii). Ik behandel hier de volgende vragen: Hoe kan het hebben van capaciteit leiden tot het hebben van een morele plicht? En wat voor landen hebben de meeste capaciteit? Eerst wordt er kort uitgelegd wat er precies onder de 'capaciteiten' van een land wordt verstaan.

De eerste vorm van capaciteit is de ruimte voor reductie. Een land als de VS stoot veel broeikasgassen uit, zowel in totaal als per hoofd van de bevolking. De uitstoot die van daaruit afkomstig is drukt zwaarder op de opwarming van de aarde dan de uitstoot van een land als Congo waar de uitstoot in zowel absolute als relatieve aantallen laag is. Een andere manier om ernaar te kijken is de uitstoot van een land als de VS grotendeels uitstoot is die afkomstig is van het verkrijgen van luxe producten. Daarentegen zal de uitstoot van Congolezen eerder uitstoot zijn om in een minimaal levensonderhoud te kunnen voorzien. Arme landen hebben de capaciteit niet, omdat zij anders hun minimale levensonderhoud in gevaar komt. Bijvoorbeeld omdat ze een tractor nodig hebben om het land te bewerken om voor eten te zorgen. Zij hebben dus geen plicht om hun uitstoot te verminderen. We mogen daarentegen meer van de ontwikkelde landen verwachten om klimaatverandering aan te pakken. Zij stoten bijvoorbeeld veel broeikasgassen uit om luxe goederen te verkrijgen. Die uitstoot is niet noodzakelijk om te overleven. Veel van de verkregen welvaart in de ontwikkelde landen is afkomstig van uitstoot die gevaarlijk is voor een stabiel klimaat.

De tweede vorm is de technologische capaciteit. Dit betekent simpelweg dat degene die de meeste technologie bezit om het probleem aan te pakken (lees: mensenrechten beschermen) ook de plicht heeft om dat te doen. De ontwikkelde landen hebben veruit de meeste technologische capaciteit. Ze hebben langer en beter onderwijs, ze hebben meer beschikbare technologische opties, een betere infrastructuur, meer voedsel ter beschikking, betere gezondheidszorg et cetera dan de ontwikkelingslanden. Inwoners in ontwikkelde landen kunnen meer tijd besteden aan technologische ontwikkelingen om mensenrechten te beschermen. Ter verduidelijking: stel dat er twee mensen op het strand staan en ze zien dat er een kind aan het verdrinken is. Een van hen kan nauwelijks zwemmen en brengt mogelijk zichzelf in gevaar bij een poging om het kind te redden en de ander is een getrainde strandwachter met een goede conditie. Wie van hen zal het kind moeten redden? Uiteindelijk zal de getrainde strandwachter meer uit te leggen hebben dan de persoon die nauwelijks kan zwemmen als het kind verdrinkt. Wat voor de getrainde strandwachter geldt, geldt volgens

¹⁶ In 2.1 werd al beargumenteerd waarom causale verantwoordelijkheid leidt tot morele verantwoordelijkheid.

Garvey ook voor de ontwikkelde landen: zij zijn in de beste positie om mensenrechten te beschermen.¹⁷

De laatste vorm van capaciteit is de mogelijkheid om te betalen voor de kosten van mitigatie. Hoe je het ook ziet, het reduceren van broeikasgassen gaat geld kosten. Een groot deel van de economie en huishoudens moet een transitie ondergaan zodat de uitstoot van broeikasgassen wordt teruggebracht naar een acceptabel niveau. De ontwikkelde landen zullen het meeste geld hebben om de mitigatiekosten te betalen. Dat geldt niet alleen in absolute termen, maar ook relatief. Als het een paar procent van de rijkdom van de gehele wereld kost om te betalen voor schonere energie, dan zal voor arme landen een paar procent op de geringe middelen die ze hebben een onevenredig grote impact hebben. Voor een rijk land zouden de kosten vrijwel te verwaarlozen zijn. De ontwikkelde landen hebben de beste mogelijkheden om te betalen voor mitigatiemaatregelen. Dit wordt ook wel het *'ability to pay'* principe genoemd. Caney verwoordt dat als volgt:

*"Among a number of parties, all of whom are bound to contribute to some common endeavour, the parties who have the most resources normally should contribute most to the endeavour"*¹⁸

Volgens Garvey betekenen deze drie vormen van capaciteit dat de landen dan ook een positieve plicht hebben. Gezien de enorme capaciteiten die deze ontwikkelde landen hebben en zij vrijwel de enigen zijn op dat gebied moeten zij actie ondernemen. Er is niemand anders die de mensenrechten kan beschermen van miljoenen mensen.¹⁹

Het klopt dat uit deze drie vormen van capaciteit blijkt dat de ontwikkelde landen in de beste positie zijn om de (i) uitstoot van arme mensen en (ii) uitstoot van vorige generaties te compenseren. Dat zij het beste in staat zijn om iets te doen is voor sommigen op zichzelf nog geen reden om van een positieve plicht te spreken. Als een land op een rechtvaardige en eerlijke manier rijk is geworden? Als in een antiekwinkel een vaas kapot valt en er is geen schuldige aan te wijzen voor het omvallen van de vaas, moet de rijkste persoon in de winkel dan voor die vaas betalen? Deze kritiek is vooral van toepassing op het *'ability to pay'* principe. Echter is dit niet van toepassing op antropogene klimaatverandering, gezien de historische context van de opgebouwde welvaart. De ontwikkelde landen hebben hun welvaart op een onrechtvaardige en oneerlijke wijze verkregen. Alle landen die een enorme welvaart hebben, hebben die welvaart verkregen op basis van acties die gevaarlijk zijn voor een gezond en stabiel klimaat. Daaruit kan een genuanceerdere positie worden gehaald die Caney (2011) verwoordt in het volgende principe:

*"The duty to bear the burden of the Remainder²⁰ should be borne by the wealthy (proportionately to their wealth) because (a) they can bear the burden most easily and also (b) the wealth that they hold came about in climate-endangering ways."*²¹

Beargumenteren dat de ontwikkelde landen moeten opdraaien voor de kosten van de uitstoot van (i) en (ii) op basis van acties die mensenrechten in gevaar brengen is een sterker argument dan ontwikkelde landen erop aan te spreken dat ze moeten betalen simpelweg omdat ze dat

¹⁷ Garvey (2008). Ethics of Climate Change p.80-81

¹⁸ Caney (2011). Human Rights, responsibilities, and climate change. P.238

¹⁹ Garvey (2008). Ethics of Climate Change p.83

²⁰ Hiermee doelt Caney (2011) op (i) uitstoot arme bevolking en (ii) uitstoot vorige generaties

²¹ Caney (2011). Human Rights, responsibilities, and climate change. P. 243

kunnen. Hieruit kan wel degelijk geconcludeerd worden dat het hebben van capaciteit leidt tot een positieve plicht om klimaatverandering aan te pakken.

2.3 Intermediaire plicht

Een intermediaire plicht valt tussen een positieve plicht en een negatieve plicht in. Deze vorm van plicht wordt door Thomas Pogge (2005) omschreven als volgt:

“Duties of this last kind - to avert harms that one's past conduct may cause in the future - do not fit well into the conventional dichotomy of positive and negative duties. They are positive insofar as they require the agent to do something and also negative insofar as this requirement is continuous with the duty to avoid causing harm to others. One might call them intermediate duties, in recognition also of their intermediate stringency.”²²

Een voorbeeld van een intermediaire plicht is wanneer ik iemand per ongeluk iemand aanrijd. Ik was afgeleid en ik zag een persoon niet oversteken. Op dat moment heb ik een positieve plicht om te helpen. Ik moet iets doen voor die persoon om te zorgen dat de verwondingen verzorgd worden. Mijn plicht is echter sterker dan voor iemand die het ongeluk alleen heeft zien gebeuren. Ik ben tenslotte bij het ongeluk betrokken. Het type (ii) uitstoot van vorige generaties valt onder dezelfde categorie. De landen hebben, zonder het te weten, lange tijd schade toegebracht aan grote groepen mensen. Ze kunnen nu stoppen met het schaden van anderen. In zoverre ze deze hebben is het een negatieve plicht. De plicht is positief, omdat ze door te mitigeren (door actie te ondernemen) mensenrechten kunnen beschermen.

2.4 Conclusie

Ter samenvatting kan gezegd worden dat in dit hoofdstuk drie type emissies zijn besproken: (i) uitstoot van arme landen, (ii) uitstoot van vorige generaties en (iii) uitstoot die valt onder de causale verantwoordelijkheid van *compliers*. In een ideale situatie waar elk land meewerkt zien de plichten er als volgt uit: (i) valt onder het hebben van een positieve plicht en (ii) valt onder een intermediaire plicht van een land (indien ze de capaciteit ervoor hebben) en onder (iii) valt de negatieve plicht van een land. Deze plichten vormen samen de *fair share* van een land.

Wat we nu zien is dat landen die causaal en moreel verantwoordelijk zijn voor antropogene klimaatverandering ook de landen zijn die de grootste capaciteit hebben om het klimaatprobleem op te lossen. Het zijn de ontwikkelde landen die zowel positieve als negatieve plichten hebben om antropogene klimaatverandering te voorkomen.

Het mag duidelijk zijn dat het niet doen van de *fair share* zeer onrechtvaardig is. Toch zullen sommige landen niet doen wat moreel van hen verwacht mag worden. Zo een geval waar niet iedereen de afspraken nakomt wordt een *partial compliance case* genoemd. Daarmee is er nog een type emissie, die tot nu toe onbesproken is, namelijk: (iv) uitstoot van landen die niet hun *fair share* leveren. De vraag is wat de landen die hun afspraken na zijn gekomen in zo een geval moeten doen. Hebben zij de morele plicht om de overgebleven uitstoot van (iv) op te pakken

²² Pogge (2005): “Real World Justice”. P.34

om te voorkomen dat mensenrechten worden geschonden? Wat voor een type plicht is dat? Op deze vragen wordt ingegaan in de komende hoofdstukken.

H3: Wat voor een plicht is het oppakken van *slack*?

In dit hoofdstuk wil ik ingaan op de vraag wat voor een plicht het type uitstoot (iv) is. Ofwel wat voor een morele plicht is de uitstoot van landen die niet hun *fair share* doen, voor de landen die wel hun *fair share* hebben gedaan? Wat voor een verantwoordelijkheden hebben *compliers* in het oppakken van *slack*? In de komende hoofdstukken worden enkele bezwaren besproken en het is goed om te weten hoe die bezwaren opwegen tegen de ‘zwaarte’ van de morele plicht van het oppakken van *slack*. Die morele plicht kan komen te vervallen indien de bezwaren sterk genoeg zijn. Als het oppakken van *slack* een negatieve plicht is, dan moeten de bezwaren relatief meer gewicht in de schaal leggen dan wanneer het een positieve plicht is.

Er zijn vier mogelijk soorten plichten, waar uiteenlopende argumenten voor te vinden zijn, om de uitstoot van (iv) onder te vatten (van de zwakste naar de sterkste plicht): (a) *humanitarian obligation*, (b) positieve plicht, (c) intermediaire plicht en (d) negatieve plicht. De mildste vorm is *humanitarian obligation*. Deze term wordt gesuggereerd door David Miller (2011). De term is enigszins verwarrend, want hoewel het woord *obligation* wordt gebruikt, bedoelt Miller niet dat het een afdwingbare morele plicht is.²³ Een afdwingbare plicht is een plicht die kan worden opgelegd door anderen en daardoor moet worden nageleefd. Een positieve plicht (net als de andere plichten) kan wel afgedwongen worden. Het verschil met een positieve plicht en waarom een positieve plicht wel afdwingbaar is zal in 3.3 beter naar voren komen. Stemplowska (2016) verwoordt de *humanitarian obligation* van Miller als volgt:

“A *humanitarian obligation* is a duty the non-performance of which triggers blame and ‘a legitimate complaint’ by the victims. What Miller does reject is that there may be a duty of justice to take up the slack, where duties of justice are understood to be enforceable duties. He argues that ‘as a general matter, we are not required as a matter of justice to correct the injustices that others perpetrate, although we may have a reason to do so’ and he appeals to intuitions to back this up.”²⁴

De *humanitarian obligation* schrijft net als een positieve plicht voor dat je als actor iets moet doen om te helpen, maar een positieve plicht moet nageleefd worden. Het oppakken van *slack* een positieve plicht noemen hangt af van de gevolgen voor de slachtoffers van gevaarlijke klimaatverandering. De stelling dat het oppakken van *slack* een positieve plicht is, is de stelling die ik zal verdedigen. Hier wordt het intuïtieve argument van Miller besproken en laat ik zien waarom het beter is om te spreken van een positieve plicht dan een *humanitarian obligation*. De derde manier om de morele plicht van *slack* oppakken te omschrijven, is om het een *intermediate duty* te noemen. Intermediaire plichten zijn plichten waar een actor schade probeert te voorkomen die zijn acties uit het verleden gaan veroorzaken. Het idee is hier dat de landen die hun *fair share* hebben gedaan geruime tijd wel bijgedragen hebben aan de opwarming van de aarde. Hun acties uit het verleden gaan nog schade toebrengen in de toekomst. Door de *slack* op te vangen kunnen zij dit voorkomen. De laatste mogelijkheid is om het oppakken van *slack* een negatieve plicht te noemen. Dit is de plicht van een actor om niet actief en onrechtvaardig andere actoren te schaden. Er is een argument waarom het type uitstoot (iv) een negatieve plicht is. De gedachte is grofweg dat elk land volledig verantwoordelijk gehouden kan worden voor klimaatverandering. Zolang de verwachting is dat de 2°C grens niet gehaald gaat

²³ Miller (2011): “Taking up the Slack”. P. 243

²⁴ Stemplowska (2015): “Doing more than ones fair share”. P.9

worden, moeten de *compliers* alle *slack* oppakken. Ik zal in dit hoofdstuk beargumenteren dat het oppakken van *slack* een (afdwingbare) positieve plicht is. Ik zal echter eerst uitleggen waarom ik denk dat het niet terecht is om uitstoot (iv) te omschrijven als een *humanitarian obligation*, intermediaire plicht of een negatieve plicht.

3.1 Negatieve plicht van *slack* oppakken?

In dit deel ga ik in op de gedachte dat het oppakken van *slack* een negatieve plicht is. De vraag die hier wordt gesteld is: Is het terecht om elk land volledig verantwoordelijk te houden voor klimaatverandering? Voorstanders van de positie dat het oppakken van *slack* een negatieve plicht is zouden kunnen beargumenteren dat antropogene klimaatverandering alleen is ontstaan doordat een collectief langdurig schadelijk gedrag heeft vertoond. Een enkel land had niet voor zoveel schade kunnen zorgen. En aangezien de negatieve plicht wordt geschonden door het collectief, draagt het collectief daarom ook de morele verantwoordelijkheid. Hoe dit collectief uiteindelijk ervoor zorgt dat de negatieve plicht niet wordt geschonden doet er niet eens veel toe. Elke actor heeft de volledige verantwoordelijkheid om het schenden van negatieve plichten zoveel mogelijk te voorkomen.

De stelling dat *compliers* actief mensenrechten schaden, zelfs wanneer zij hun *fair share* hebben gedaan, gaat naar mijn idee te ver. Deze positie negeert het feit dat de morele verantwoordelijkheid duidelijk op te delen is tussen alle actoren. Elke *fair share* bestaat uit, onder andere, het stoppen met uitstoten van gevaarlijke broeikasgassen. Dat was het type (iii) uitstoot, waaronder de uitstoot valt waar *compliers* causaal (en moreel) verantwoordelijkheid voor zijn. Ofwel, de uitstoot die actief bijdraagt aan klimaatverandering. Daarentegen moeten we landen die hun *fair share* doen niet zien als landen die actief bijdrage aan antropogene klimaatverandering.²⁵ Wanneer elk land zich namelijk op dezelfde manier opstelt als de *compliers*, wordt gevaarlijke klimaatverandering vermeden. De acties van de *compliers* schaden dan niet actief mensenrechten, terwijl de acties van de *non-compliers* daarentegen dat wel doen. Het zou dus niet eerlijk zijn om *compliers* en *non-compliers* in dezelfde mate verantwoordelijk te houden voor de *slack*.

3.2 Intermediaire plicht van *slack* oppakken?

Wellicht dat dan beredeneerd kan worden dat hoewel de *compliers* niet meer actief bijdragen aan gevaarlijke klimaatverandering, zij geruime tijd wel bijgedragen hebben aan de opwarming van de aarde en ons richting de grens hebben gebracht waar mensenrechten beschermd moeten worden. Het oppakken van *slack* zou dan een intermediaire plicht zijn. Gezien de acties in het verleden, moeten *compliers* extra mitigeren om de ernstige gevolgen van klimaatverandering te voorkomen. Echter is het hier belangrijk om terug te denken aan H₂. Ten eerste wordt elk land verantwoordelijk gehouden voor de uitstoot sinds 1990. Daar hebben zij een morele verantwoordelijkheid voor en die valt onder het doen van de *fair share*. Het uitstoot van voor die periode viel onder (ii): “uitstoot van vorige generaties”. Die uitstoot valt inderdaad onder de intermediaire plicht, maar valt al onder de *fair share*. Waar nu naar gekeken wordt is in hoeverre we een morele plicht kunnen toewijzen aan *compliers* voor het oppakken van *slack*, voor (iv): uitstoot van landen die niet hun *fair share* doen. Voor die uitstoot hebben de *compliers* geen

²⁵ Hohl & Roser (2011): “Stepping in for Polluters?” P.486

morele verantwoordelijkheid. Het zou te ver gaan om daar een intermediaire plicht aan te verbinden.

3.3 *Humanitarian obligation* of positieve plicht?

Als het oppakken van *slack* geen negatieve of intermediaire plicht is, wat voor een morele plicht is dat dan en is die plicht afdwingbaar? Hier worden twee argumenten van Miller (2011) behandeld ter ondersteuning van zijn positie dat het oppakken van *slack* niet meer dan een *humanitarian obligation* is.²⁶ Ik zal echter laten zien dat deze argumentatie onvoldoende is en beargumenteren dat het oppakken van *slack* een (afdwingbare) positieve plicht is. Ten eerste beargumenteert Miller dat het oppakken van *slack* zien als een afdwingbare plicht gebaseerd is op een conceptuele fout.²⁷ Ten tweede beargumenteert hij dat actoren in het algemeen geen afdwingbare plicht kunnen hebben, om onrechtvaardigheden die anderen begaan, te herstellen. Actoren kunnen wel een sterke reden hebben om die onrechtvaardigheden te herstellen. Miller ondersteund dit met een voorbeeld van Anne, Bert en Charles waarin Bert geld steelt van Anne.²⁸ Dit voorbeeld spreekt vooral aan op de intuïtie.

Allereerst wordt het argument besproken dat het oppakken van *slack* op een conceptuele fout berust. Stemplowska (2016) formuleert het argument van Miller als volgt:

*“Since accepting the duty to take up the slack entails not seeing the slackers as responsible moral agents, and since they are responsible moral agents, therefore accepting the duty to take up the slack rests on a conceptual mistake.”*²⁹

In de ogen van Miller is dit vergelijkbaar met een moeder die haar jonge kinderen vraagt om te helpen de tafel op te ruimen en verrast is als ze dat vervolgens doen. Ze weet dat het eigenlijk alleen maar kinderen zijn en dat de uiteindelijk verantwoordelijkheid bij haar ligt. Daarentegen, wanneer er vijf mensen zijn die vijf andere mensen kunnen redden, dan zou het eerlijk zijn als elk persoon één ander persoon redt. Als vervolgens maar één persoon is die de moeite doet om alle mensen in nood te redden, dan heeft die persoon een reden om boos te zijn op degenen die niet hebben geholpen. Deze persoon is niet zomaar iemand die pech heeft, maar is uitgebaat door actoren die eenzelfde soort plicht hadden. Het is dus niet een morele afdwingbare plicht om *slack* op te pakken, want dan zouden we de *non-compliers* als een stel kinderen zien die nooit echte morele verantwoordelijkheid kunnen dragen. Het feit dat we boosheid en wrok voelen ten opzichte van de *non-compliers* wanneer zij onverwachts verzuimen zou, zoals Miller suggereert, betekenen dat we hen serieus nemen als morele actoren. Als we hen wel serieus zouden nemen, dan zouden we zien dat de daadwerkelijke afdwingbare plicht bij de *non-compliers* zou liggen.³⁰

Deze stelling van Miller moet echter verworpen worden. We kunnen namelijk wel degelijk anticiperen op het verzuim van *non-compliers* en ze toch serieus nemen als morele agenten. Stemplowska (2016) verwoordt het goed:

²⁶ Cohen (1981). “Who is Starving Whom?” P. 76 maakt een soortgelijk argument

²⁷ Miller (2011): “Taking up the Slack?”. P.241

²⁸ Miller (2011): “Taking up the Slack?”. P.239

²⁹ Stemplowska (2016): “Doing more than ones fair share”. P.14

³⁰ Miller (2011): “Taking up the Slack?”. P.239

“We need to avoid conflating two senses of responsibility: anticipating failure means that we are not seeing agents as responsible in the sense of well-behaved, but we could still recognize them as responsible in the sense of having the capacity to act responsibly and fulfil their duties.”³¹

Dit wordt duidelijker aan de hand van een voorbeeld. Stel een echtgenoot voor die liever met zijn vrienden afspreekt dan voor zijn kinderen zorgt of meewerkt in het huishouden. In dat geval kan zijn partner hem nog wel zien als een volwaardig moreel persoon die zijn *fair share* zou kunnen doen, maar er ook op vooruit kan plannen en anticiperen op het feit dat hij zijn taken niet doet, wanneer hij zijn kinderen weer vergeet op te halen van school. De partner kan wrok en boosheid voelen ten opzichte van de echtgenoot en kan verwijten maken, zelfs wanneer zij anticipeerde op het verzuimen van haar partner. Als we de verwijten vanwege onrechtvaardigheid alleen zouden mogen uiten wanneer we verrast zijn over *non-compliance*, dan zou het makkelijk zijn die verwijten te vermijden. We zouden simpelweg van tevoren kunnen laten weten dat we onze morele plicht niet doen.

Ik zal nu mijn positie verdedigen dat het oppakken van *slack* een positieve plicht is. Miller doet vooral een beroep op onze intuïtie wanneer hij beargumenteert dat het oppakken van *slack* niet meer dan een *humanitarian obligation* is. Miller onderbouwt dit met het voorbeeld van Anne, Bert en Charles: Als Bert geld steelt van Anne dan is het vanuit het oogpunt van rechtvaardigheid geen afdwingbare plicht voor Charles als hij faalt om het gestolen geld aan Anne terug te geven, ook als hij in de positie is om dat te doen. Dit zou zeer waarschijnlijk wel het beste zijn voor hem om te doen. We kunnen er dus schande van spreken dat Charles Anne niet helpt, maar het is niet een plicht voor hem om dat te doen. De morele plicht ligt bij Bert.³² Miller probeert te laten zien dat er alleen een morele plicht is voor degene die actief schade toebrengt aan anderen. Dat is in de beschreven situatie niet ondenkbaar. Miller faalt echter te laten zien dat dit geldt in elke situatie.

De situatie die Miller hier schetst is bijvoorbeeld niet representatief voor klimaatverandering of voor vele andere situaties waarin *non-compliance* zich voordoet. Er kan namelijk een verschil worden gemaakt tussen twee soorten situaties van onrechtvaardigheid. In het ene geval worden negatieve plichten geschonden (zoals Bert doet) en zijn er geen positieve plichten (voor Charles) om het slachtoffer (Anne) te helpen, in het andere geval worden er ook negatieve plichten geschonden, maar zijn er wel positieve plichten om een slachtoffer te helpen. Klimaatverandering valt onder de laatst genoemd situatie. Dit heeft alles te maken met de representatie hoe hoog de nood van het slachtoffer is. In het voorbeeld van Miller zijn de gevolgen voor het slachtoffer niet heel groot. Anne is geld kwijt en hoe vervelend dat ook is, de gevolgen voor haar zijn niet zo groot dat ze direct hulp nodig heeft. De situatie van klimaatverandering is eerder vergelijkbaar met een auto-ongeluk waarbij een automobilist een voetganger raakt en vervolgens weigert een ambulance te bellen. Een onschuldige voorbijganger heeft dan toch zeker een positieve plicht om een ambulance te bellen. Die persoon kan verantwoordelijk worden gehouden indien dat niet gebeurt. Bij klimaatverandering zijn de gevolgen vele malen groter dan in het voorbeeld van Miller. Voor alle mogelijke slachtoffers staan mensenrechten op het spel. Een van de gevaren is dat er in grote delen van de wereld voedseltekorten ontstaan als gevolg van de droogte die toeneemt door de opwarming van de

³¹ Stemplowska (2016): “Doing more than ones fair share”. P.14

³² Ervan uitgaande dat de kosten voor Charles om het geld aan Anne terug te geven niet te hoog zijn.

aarde. Sommige bevolkingsgroepen zullen hun huizen moeten verlaten doordat de zeespiegel stijgt. Er zijn wat betreft klimaatverandering tal van schadelijke gevolgen te vinden die een negatief effect hebben op de mensenrechten van een grote groep mensen.

We hebben gezien dat de *slack* oppakken een negatieve plicht noemen onterecht is en het wegzetten van oppakken van *slack* als een gebied voor de landen te makkelijk is. Het meest rechtvaardige is om het oppakken van *slack* een positieve plicht te noemen in het geval van klimaatverandering. Door er op deze manier naar te kijken wordt erkend dat de primaire verantwoordelijkheid voor het ontstaan van gevaarlijke klimaatverandering ligt bij de *non-compliers*. Ook wordt dan erkend dat *compliers* niet meer actief bijdragen aan klimaatverandering, maar blijven we bewust van de verantwoordelijkheden die deze landen houden ten opzichte van het beschermen mensenrechten. Het oppakken van *slack* is een positieve en afdwingbare morele plicht. In termen van *slack* oppakken betekent dit dat *compliers* *slack* moeten oppakken zolang zij de capaciteit hebben om dit te doen en er geen andere ethische bezwaren zijn tegen het oppakken van *slack*.

3.4 Conclusie

Het doel van dit hoofdstuk was om te laten zien wat voor een type plicht het oppakken van *slack* is. Met andere woorden, hoe sterk is de verantwoordelijkheid van *compliers* om de *slack* op te pakken? Ik heb beargumenteerd dat de *compliers* niet meer actief bijdragen aan klimaatverandering. Zij schenden geen negatieve plichten. Noch is het een intermediaire plicht, omdat 1) de emissies van vorige generaties al onderdeel zijn van het doen van de *fair share* en 2) die emissies verder niets te maken hebben met de uitstoot van *non-compliers*. Daarentegen is hier wel beargumenteerd dat het oppakken van *slack* een positieve plicht die afdwingbaar is. De positie van Miller geeft een onjuiste representatie van de schade die de slachtoffers ondervinden van *slacking*. Als iemand in levensgevaar is dan moet die persoon geholpen worden. Kortom, het oppakken van *slack* is een afdwingbare positieve plicht, gezien alles wat er op het spel staat voor de potentiële slachtoffers.

H4: Eerlijkheidsbezwaar tegen het oppakken van *slack*

In het vorige hoofdstuk is geconcludeerd dat het oppakken van *slack* op zichzelf een positieve plicht is. Er zijn echter meerdere bezwaren die eerst overwogen moeten worden om te concluderen dat het oppakken van die uitstoot ook echt een morele plicht blijft voor meewerkende landen. De twee grootste bezwaren zijn (1) dat het oppakken van *slack* oneerlijk is en (2) dat landen niet effectief (genoeg) zijn om mensenrechten te beschermen wanneer zij de *slack* oppakken. Deze twee bezwaren worden uitgebreid besproken door Hohl & Roser (2011). Ik zal hun argumenten in de komende hoofdstukken analyseren. Om te beginnen in dit hoofdstuk met het bezwaar dat het oppakken van *slack* oneerlijk is. Quong & Stone (2015) vatten het eerlijkheidsbezwaar (*fairness objection*) in algemene zin goed samen:

“When someone fails to comply with some duty she is under, it is unfair to require other people (who have done nothing wrong) to bear the costs arising of a result of this non-compliance. It is unfair because it requires some to do more than their fair share of what justice ideally requires of individuals (or states).”³³

De landen die netjes hun *fair share* hebben gedaan wordt iets gevraagd te doen wat in eerste instantie niet hun plicht was. In dit hoofdstuk ga ik er vanuit dat landen effectief zijn wanneer zij *slack* oppakken. Ik zal eerst het verschil aanduiden tussen bezwaren van eerlijkheid en *overdemandingness*, om vervolgens meer in te gaan op specifieke argumenten voor het eerlijkheidsbezwaar. Als laatste buig ik mij over de vraag of deze bezwaren af te zetten zijn tegenover de morele plicht om mensenrechten te beschermen. De vraag die ik hier behandel is als volgt: is het eerlijkheidsbezwaar een sterk genoeg argument om niet meer of van een beperkte vorm van morele plichten te spreken als het gaat om het oppakken van *slack*?

4.1 Eerlijkheid vs *overdemandingness*

Voordat er wordt ingegaan op het eerlijkheidsbezwaar is het belangrijk om eerst een onderscheid te maken met bezwaren die voortkomen uit de gedachte dat het oppakken van *slack* teveel eist van *compliers*. Wanneer een hoop landen hun *fair share* niet doen en er een kleine groep landen overblijft dan zullen de mitigatie-kosten zeer hoog zijn. Elk land heeft een budget en meer geld uitgeven aan klimaatbeheersing betekent dat er minder geld is voor de zorg of de infrastructuur. Wanneer een land door het oppakken van mitigatie-taken geen geld meer overhoudt voor onderwijs en de zorg, terwijl het geld daar hard nodig is, dan is de morele plicht om te mitigeren veeleisend. Als de kosten te hoog zijn dan is het probleem niet zozeer oneerlijkheid, maar dat landen niet in staat op te draaien voor de kosten die voortkomen uit *slack* oppakken. Het is echter lastig te zeggen wanneer het oppakken van *slack* precies te veeleisend is.³⁴ Om het eerlijkheidsbezwaar verder te onderzoeken wordt daarom aangenomen dat het doen van de morele plicht niet overbelastend is. Bovendien is de keuze niet per se of landen de volledige *slack* wel of niet oppakken. Ze kunnen ook een kleiner deel van die taken oppakken in zoverre die niet overbelastend zijn.³⁵

³³ Quong & Stone (2015). “Rules and Rights.” P.239

³⁴ De discussie hierover is nog gaande. Voor meer informatie zie: Jorn Sonderholm (2013): “World poverty, positive duties, and the *overdemandingness* objection”.

³⁵ Hohl & Roser (2011). “Stepping in for Polluters?” p. 482

4.2 Relative disadvantage interpretation

Wanneer het oppakken van *slack* niet overbelastend is, dan zijn er genoeg andere vormen van bezwaar te vinden waarom een land geen morele plicht heeft om die taken op zich te nemen. Een vorm van het eerlijke bezwaar is dat het oppakken van taken kostbaar is en dat het een relatief nadeel oplevert ten opzichte van de landen die hun *fair share* niet doen. Dit argument lijkt vooral in de politiek gebruikt te worden. Politici willen de gelijkwaardigheid behouden voor hun land. Het oppakken van *slack* levert andere landen een voordeel op doordat zij meer geld overhouden en zo meer te besteden hebben aan de economie of het leger. Vanuit een strategisch perspectief is dit geen gekke gedachte. Andere landen komen zo in een betere positie terecht.

Als het bezwaar van eerlijkheid op deze manier wordt doorgetrokken zou het voor landen ook al een relatief nadeel opleveren om hun *fair share* te doen als ze weten dat er landen zijn die dat niet doen. Er zitten al kosten verbonden aan het doen van de *fair share*. Landen schenden hun negatieve plichten als ze hun *fair share* niet doen. Een land zou zodanig de *fair share* niet hoeven doen als het daardoor in een nadeligere positie terecht komt. Dat een land een relatieve achterstand oploopt op andere landen, ervan uitgaande dat het oppakken van *slack* niet te veeleisend is, lijkt niet sterk genoeg om onder de morele plicht uit te komen om mensenrechten te beschermen. Net als het doen van de *fair share*, is het oppakken van *slack* een morele plicht om mensenrechten te beschermen. Het is onduidelijk waarom het argument dat het oppakken van *slack* een relatief nadeel oplevert enige houvast biedt om onder de morele plicht uit te komen.

Hoe sterk het relatieve nadeel is ten opzichte van andere landen is overigens lastig in cijfers uit te drukken. Het valt te betwijfelen of landen er echt een nadeel van ondervinden. Landen als Zweden en Denemarken lopen voor op hun klimaatdoelen ten opzichte van landen als Nederland en de VS, maar lijken economisch zeker niet slechter af te zijn. Natuurlijk kan dit met meerdere factoren te maken te hebben, maar het laat zien dat alleen al het doen van de *fair share* niet een significant nadeel oplevert. Het is dus nog maar zeer de vraag of dit ook voor het oppakken van de *slack* geldt. Dit zal voornamelijk afhangen van het aantal landen dat meewerkt en het aandeel van deze landen in de uitstoot van broeikasgassen.

4.2.1 Extra burden interpretation

Volgens Hohl & Roser is er een andere en betere manier om het eerlijke bezwaar te verdedigen. De focus ligt daarbij niet op het relatieve nadeel dat een land ondervindt, maar op het feit dat een land meer moet doen dan onder *full compliance* het geval zou zijn geweest. Het maakt niet uit wat de economische of militaire positie is van een land na het oppakken van de *slack*. Het oppakken van de *slack* is dan ook oneerlijk als een land nog steeds een relatief sterke positie heeft ten opzichte van andere landen. Het is dus ook oneerlijk als een rijk land de *slack* moet oppakken. Om van deze vorm van oneerlijkheid te spreken moet er sprake zijn van twee factoren: Ten eerste moeten de landen die meewerken iets gaan doen wat niet hun verantwoordelijkheid is als alle landen hun *fair share* zouden doen. Het is de taak van andere landen. Ten tweede kost het oppakken van die taken geld.³⁶ Een deel van de kracht van de

³⁶ Hohl & Roser (2011). "Stepping in for Polluters?" p. 483

tegenwerping van eerlijkheid hangt af van de hoogte van de kosten. Dit noemen Hohl & Roser de *extra burden interpretation*.³⁷

Dit betekent echter niet automatisch dat landen die opgezadeld worden met extra lasten geen morele plichten meer hebben om tot actie over te gaan. We moeten ook de slachtoffers van klimaatverandering in ons achterhoofd houden. In zo een situatie waarin niet elk land meewerkt worden we geconfronteerd met verschillende onrechtvaardigheden waar een afweging gemaakt moet worden. Hier gaat de afweging om enerzijds de extra lasten voor de *compliers* versus de gevolgen voor de mensenrechten van de slachtoffers. De vraag is nu of dit een afweging is die simpelweg gemaakt kan worden.

4.3 Eerlijheidsbezwaar vs de morele plicht van het oppakken van *slack*

In dit gedeelte wil ik een bezwaar bespreken dat gerelateerd is aan het eerlijheidsbezwaar, namelijk dat er niet simpelweg een afweging gemaakt kan worden tussen het eerlijheidsbezwaar en de morele plicht (positieve plicht) om mensenrechten te beschermen. Volgens Murphy (2000) is de afweging tussen eerlijkheid en mensenrechten beschermen teveel gericht op de consequenties van onze acties en wordt het eerlijheidsbezwaar niet serieus genomen. Hohl & Roser wijzen deze argumentatie af en ik zal hun hier in volgen.

Volgens Murphy is het oppakken van *slack* om mensenrechten te beschermen een fout moreel principe omdat het daarmee oneerlijkheid voorschrijft. Het feit dat er *slack* is betekent dat er landen zijn die niet hun *fair share* doen, terwijl ze dat wel zouden moeten doen. En het oppakken van *slack* betekent dat er landen zijn die iets doen wat in het geval van *full compliance* niet hun taak zou zijn. Wat dus oneerlijk is voor de landen die hun *fair share* hebben gedaan. Als het morele principe is dat landen *slack* moeten oppakken dan impliceert het dat oneerlijkheid acceptabel is. Volgens Murphy zouden morele principes geen onrechtvaardigheden mogen impliceren. Dat kan nooit een goed moreel principe zijn. Aan de andere kant, als we het principe accepteren dat landen alleen hun *fair share* hoeven doen, dan staan we indirect de morele kosten die geassocieerd worden met *non-compliance* toe. Het is niet duidelijk waarom een moreel principe wel 'verantwoordelijk' kan worden gehouden voor wat het voorschrijft (het accepteren van oneerlijkheid), maar niet voor wat het toelaat (in termen schending mensenrechten van de slachtoffers).

De argumentatie van Murphy is niet sterk genoeg om te zeggen dat de afweging tussen het beschermen van mensenrechten tegenover het feit dat *slack* oppakken oneerlijk is, niet gemaakt zou mogen worden. Het is in ieder geval niet duidelijk waarom een oneerlijke verdeling voorrang zou moeten krijgen op het beschermen van mensenrechten. En als die afweging gemaakt mag worden, dan weegt het beschermen van mensenrechten zwaarder dan het bezwaar van oneerlijkheid. Het lijkt in dezelfde verhouding te staan als bijvoorbeeld het leven redden van een kind dat aan het verdrinken is terwijl die reddingsactie ervoor zorgt dat je nieuwe kleren moet kopen. Ook al was het niet jouw taak om het kind te redden. Een bepaalde mate van oneerlijkheid is dus acceptabel, indien er een hoger moreel doel behaald kan worden.

³⁷ Hohl & Roser (2011). "Stepping in for Polluters?" p. 484

4.4 Conclusie

In H₃ werd de conclusie getrokken dat het oppakken van *slack* een positieve plicht is. In dit hoofdstuk werd de vraag behandeld of verschillende eerlijkeheidsbezwaren genoeg houvast bieden om onder de positieve plicht van H₃ uit te komen. Het bezwaar dat de landen die hun *fair share* doen opeens meer kosten hebben als gevolg van *non-compliance* is inderdaad oneerlijk. Ze hadden die kosten niet gehad bij *full compliance*. Dat de *compliers* door meer te doen aan klimaatverandering relatief meer kosten hebben dan *non-compliers* was echter geen sterk genoeg argument. Zowel bij het doen van de *fair share* als het oppakken van *slack* hebben de *compliers* een morele plicht om mensenrechten te beschermen. Het was vervolgens echter de vraag of het bezwaar dat het oneerlijk is om meer dan de *fair share* te moeten doen afgewogen mag worden tegen het morele principe van mensenrechten beschermen. Het argument van Murphy dat morele principes geen onrechtvaardigheden mogen voorschrijven was niet sterk genoeg. Als we het bezwaar van oneerlijkheid dan afzetten tegenover de positieve plicht om *slack* op te pakken, dan is de onrechtvaardigheid die de slachtoffers ondervinden groter dan de onrechtvaardigheid die de *compliers* ondervinden bij het oppakken van *slack*. Het eerlijkeheidsbezwaar is dan niet sterk genoeg om onder de morele plicht uit te komen.

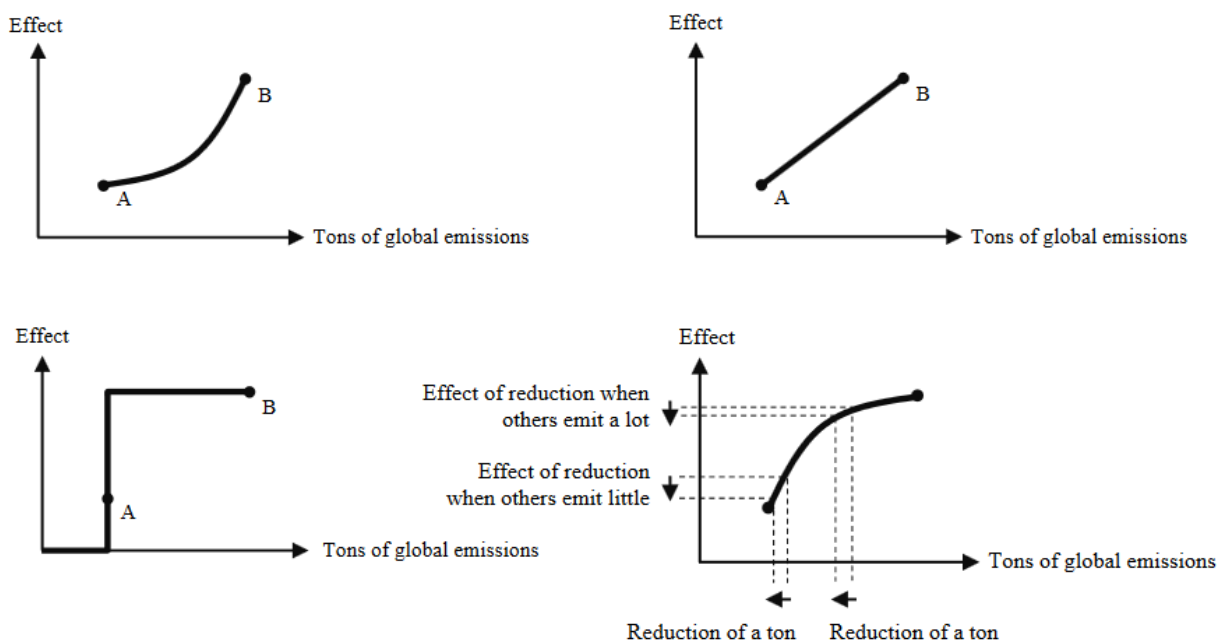
H5: Effectiviteitsbezwaar

In dit hoofdstuk ga ik het bezwaar bespreken dat landen niet effectiviteit (of niet effectief genoeg) zijn in het beschermen van mensenrechten wanneer zij compenseren voor de uitstoot van andere landen. In het geval dat de extra mitigatie van de meewerkende landen geen enkel effect heeft op het beschermen van mensenrechten, dan vervalt de morele (positieve) plicht om dat te doen. De *compliers* zouden in zo een geval alleen maar geld besteden aan iets dat verder geen positieve gevolgen voortbrengt. Het kan natuurlijk ook zijn dat landen wel een positief effect hebben op het beschermen van mensenrechten, maar dat het effect zeer klein is. Tegenstanders van het oppakken van *slack* zouden kunnen beargumenteren dat er dan geen positieve plicht meer is, aangezien de kosten groter zijn dan de baten. De vraag in dit hoofdstuk is dan: Hebben deze landen een positieve plicht te compenseren voor de *non-compliers* wanneer zij vrijwel niet effectief zijn in het beschermen van mensenrechten?

Hohl & Roser (2011) zijn de enigen die dit bezwaar uitgebreid hebben besproken. Zij schetsen daarbij een aantal mogelijke scenario's die het effect van het beperken van de uitstoot hebben op het beschermen van mensenrechten. Ze vragen zich af hoe waarschijnlijk deze scenario's zijn. Zij ondersteunen de scenario's met grafieken. De grafieken worden weergegeven in *figuur 1.1*. In dit hoofdstuk worden eerst de scenario's van Hohl & Roser (2011) besproken. Vervolgens zal ik met mijn eigen scenario komen dat beter past bij klimaatverandering. Het is de bedoeling om zo een plausibel mogelijk scenario te schetsen. De scenario's die worden geschetst door Hohl & Roser zijn te beperkt om de hoofdvraag van dit hoofdstuk te beantwoorden. Het scenario dat ik schets is in mijn ogen niet alleen realistischer, maar helpt ook beter bij het beantwoorden van de vraag van dit hoofdstuk. Hoe dit werkt wordt besproken in 5.2, 5.3 en 5.4. Als laatste bespreek ik, in 5.5, het probleem van *free-riding*. De gedachte daarbij is dat het oppakken van *slack* een averechts effect heeft. Daarop volgt de conclusie.

5.1 Grafieken Hohl & Roser en bespreking effectiviteit

Laten we nu eerst naar de vier grafieken kijken die Hohl & Roser gebruiken voor hun argumentatie, die gerepresenteerd worden in *figuur 1.1*:

*Figuur 1.1 (van linksboven naar rechtsonder zijn de grafieken: convex, lineair, tipping point en concaaf)*³⁸

Ik zal hier eerst de uitleg van Hohl & Roser volgen om er vervolgens kritiek op te leveren. Hohl & Roser gaan ervan uit dat wanneer elk land zijn/haar *fair share* doet, dat de globale uitstoot onder punt A blijft. Zij geloven (en dat geloof deel ik) dat de daadwerkelijk hoeveelheid boven dit punt ligt, ergens tussen punt A en B. Waar ik vermoed dat dat punt het maximale effect is van de uitstoot van broeikasgassen op mensenrechten. Daarnaast nemen Hohl & Roser aan dat er een positief verband is tussen de uitstoot (horizontale as) en het 'effect', de schending van mensenrechten (verticale as). Dat betekent dat de lijn van de grafiek in ieder geval op een bepaald punt of punten omhoog gaat. Ze laten vier mogelijke grafieken zien. De lineaire grafiek zegt dat het effect van extra uitstoot onafhankelijk is van hoeveel er in totaal wordt uitgestoten. Het maakt niet uit of andere landen hun *fair share* doen of extreem veel broeikasgassen uitstoten, onze extra uitstoot heeft dan hetzelfde effect als van de andere landen. De concave versie geeft aan dat wanneer andere landen meer uitstoten dan hun *fair share* onze extra uitstoot relatief minder schadelijk is. De convex versie zegt juist dat elke extra uitstoot een sterker effect heeft op het schaden van mensenrechten. Dit betekent ook dat elke reductie die gedaan wordt door landen een positiever effect heeft op het beschermen van mensenrechten. De laatste versie die Hohl & Roser aanhalen is de *tipping point* versie. Deze versie stelt dat op de vlakke gedeelten minder uitstoten geen enkel effect op het beschermen van mensenrechten. Een land heeft als het de *tipping point* niet kan voorkomen geen morele plicht om de uitstoot te verminderen, het tegenargument zou dan werken.³⁹

De *tipping point* versie is echter een zwart-wit representatie van klimaatverandering. Dit is vaak het beeld dat wordt geschetst als het in het publieke discours over klimaatverandering gaat. We merken niks van klimaatverandering voor de 2°C grens óf we zullen extreem ernstige effecten ondervinden voorbij deze grens. Zoals Hohl & Roser terecht stellen:

*“there is no reason why we should we should solely focus on whether dangerous climate change will occur at all rather than also on how dangerous it will be when it occurs.”*⁴⁰

Daarbij beargumenteren Hohl & Roser dat, en daar ben ik het mee eens, dat de *tipping point* versie niet heel waarschijnlijk is. Het is niet te verwachten dat er zulke grote veranderingen zullen ontstaan zodra de aarde van 399 ppm (parts per million) naar 401 ppm CO₂ deeltjes in de atmosfeer gaat.⁴¹ De gevolgen zullen meer geleidelijk aan erger worden. Op het moment dat we de 2°C grens bereiken zal niet elk nadelig effect van klimaatverandering optreden dat mensenrechten ondermijnt.

Als de *tipping point* versie niet aannemelijk is, dan moeten er delen van de grafiek zijn die niet verticaal zijn, maar wel omhoog gaan om van punt A naar punt B te komen. Als dat waar is dan zal het reduceren van broeikasgassen uitstoot, in meer of mindere mate, een positief effect

³⁸ Hohl & Roser (2011). “Stepping in for Polluters?” P.491-493

³⁹ Overigens zou het dan beter zijn om als groep ‘compliers’ te bekijken of je door gezamenlijk de *slack* op te pakken het de verwachting is dat het verschil wel wordt gemaakt. Elk individueel land zou waarschijnlijk ineffectief zijn waardoor het onder de morele plicht uitkomt om tot actie over te gaan.

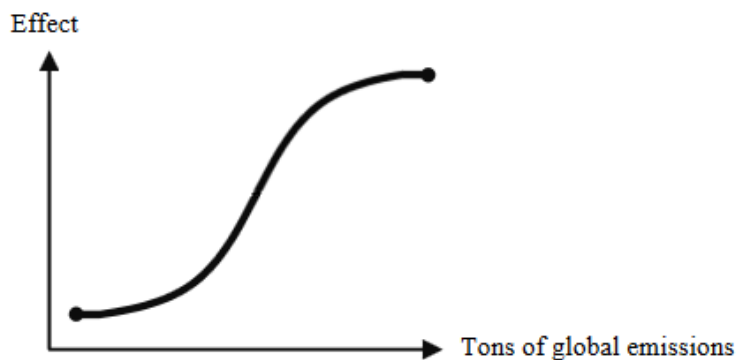
⁴⁰ Hohl & Roser (2011). “Stepping in for Polluters?” P.490

⁴¹ Parts per million CO₂ (ppm) is de meest betrouwbare indicator van de opwarming van de aarde. Er wordt in verhouding veel meer CO₂ uitgestoten dan elk ander broeikasgas.

hebben op het beschermen van mensenrechten. Houdt in het achterhoofd dat de grafieken, in werkelijkheid, niet vloeiende lijnen zijn, maar juist heel veel kleine *tipping points* hebben. We weten alleen niet precies waar die *tipping points* zich precies bevinden. Bedenk ook dat we het hebben over emissie reductie van een enkel land. Die reducties kunnen zeer laag zijn bij het opnemen van de *slack*. De claim dat de effecten van een enkel land geen verschil maken kan nog steeds kloppen. Het is namelijk niet met zekerheid te zeggen dat een kleine reductie in de uitstoot een positief verschil maakt of juist voor een extra storm zorgt. We weten wel dat naar verwachting het reduceren van broeikasgassen een positief effect heeft op het beschermen van mensenrechten. Het gaat uiteindelijk om het verwachte effect van de reductie van broeikasgassen. En de verwachting is dat reductie van broeikasgassen over het algemeen leidt tot het minder schaden van mensenrechten. Daar zal ik mij dan ook verder op richten in de analyse van de grafieken.

5.2. S-curve

Volgens Hohl & Roser is de convexe grafiek de meest waarschijnlijke van de vier. Aangezien negatieve bijeffecten van klimaatverandering een steeds grotere rol gaan spelen. Ik geloof dat geen van de grafieken van Hohl & Roser geheel het juiste beeld geeft van de situatie. Ik denk dat een S-curve waarschijnlijker is, die te zien is in *figuur 1.2*:

Figuur 1.2

Het lijkt op de *tipping point* versie, maar het heeft geen radicale verticale lijn. De aanleiding hiervoor is dat bij een opwarming van 2°C of meer de meest ernstige gevolgen van klimaatverandering zullen ontstaan. Als er voor het eerst broeikasgassen worden uitgestoten is dat door de natuur nog op te vangen en zijn er geen schadelijke effecten. Naarmate er meer wordt uitgestoten kan de aarde niet alle gassen meer verwerken en warmt de aarde op. Aangezien de gassen warmte vasthouden. De lijn zal hier langzaam omhoog lopen. Verhogen we de uitstoot nog meer, dan zullen er bepaalde bijeffecten ontstaan, zoals het smelten van de ijskappen, die niet meer terug te draaien zijn. Een aantal van die effecten helpen daarbij aan extra opwarming van de aarde. Door bijvoorbeeld meer droogte, zullen er minder bossen zijn die vervolgens weer minder CO₂ op kunnen nemen. Het is logisch dat daarom een deel van de curve steiler loopt. We zitten nu in het convexe deel waarin elke uitstoot meer bijeffecten oproept. Die vanzelf weer bijdrage aan het schaden van mensenrechten. Doordat de zeespiegel stijgt verdwijnen bepaalde leefgebieden, door de droogte is minder water en voedsel

beschikbaar. Aan de andere kant moet er ook een grens zitten aan het effect op de mensenrechten. Op een gegeven moment zorgt een extra ton aan uitstoot niet voor veel meer negatieve bijeffecten. In het laatste gedeelte is er zoveel uitgestoten dat we te lijden hebben onder de allerergste effecten van klimaatverandering.

Wat zegt dit over de plichten die landen hebben? Het is ook bij de S-curve zo dat landen altijd, min of meer, effectief zijn. Er verandert in die zin niet zoveel. Echter is het nu wel zo dat wanneer er weinig wordt uitgestoten of juist heel veel wordt uitgestoten dat een land niet heel erg effectief is. Een land is het effectiefste op het steilste deel van de curve. Het deel waar op wordt gewezen om de 2°C grens aan te duiden. Vanaf dat punt heeft een land relatief minder en minder invloed op het beschermen van mensenrechten. Op het steilste punt van de grafiek zijn de plichten het sterkste, omdat een klein deel van het oppakken van de taken relatief veel mensenrechten beschermt.

5.3 Tekortkomingen van Hohl & Roser's grafieken

Hoewel het verhaal van Hohl & Roser wellicht duidelijk lijkt, schieten zij tekort in het uitleggen van de grafieken en de (mogelijke) toepassingen ervan. Er zijn aantal zaken die verduidelijkt moeten worden aan de grafieken om echt goed te kunnen bepalen hoe effectief landen zijn.

Eerst moet duidelijk zijn wat Hohl & Roser bedoelen met 'effect' en 'tons of global emissions' om de assen van hun grafieken te beschrijven. Het 'effect' omschrijven zij als volgt:

*"The effect on the vertical axis in the figures is to be interpreted as a function of the number of persons whose human rights are violated and the severity with which they are violated."*⁴²

Ter verduidelijking, dit effect is het *verwachte eindeffect*. We weten niet precies hoeveel mensen we schaden met onze uitstoot, of dat we een orkaan meer of minder veroorzaken door de uitstoot met een ton terug te dringen. Daarnaast is het effect het *eindeffect*, wat betekent dat we het over het uiteindelijke effect hebben van klimaatverandering op mensen van nu en in de toekomst.

Voor de andere as geven Hohl & Roser geen uitleg. Het lijkt wellicht duidelijk; 'tons of global emissions'. Echter kan het nog wat gespecificeerd worden. Hebben zij het bijvoorbeeld over de jaarlijkse uitstoot van een land? Of de totale uitstoot sinds 1990 tot dat moment? Of de uitstoot tot een bepaald jaar in de toekomst? Wellicht dat Hohl & Roser simpelweg wilde laten zien dat er een positieve correlatie is tussen meer uitstoot en het effect op mensenrechten om vervolgens te laten zien dat minder uitstoten altijd een positief effect heeft op mensenrechten.⁴³ Dat lijkt echter niet heel plausibel. Het is niet duidelijk hoe Hohl & Roser in hun paper over de effecten van klimaatverandering praten. Denk terug aan deze quote:

*"there is no reason why we should we should solely focus on whether dangerous climate change will occur at all rather than also on how dangerous it will be when it occurs."*⁴⁴

⁴² Hohl & Roser (2011). "Stepping in for Polluters?" P. 491

⁴³ Dat is dus alleen niet het geval bij de tipping point versie volgens Hohl & Roser. Daar kunnen landen ineffectief zijn.

⁴⁴ Hohl & Roser (2011). "Stepping in for Polluters?" P. 491

Ze hebben het hier over lange termijn effecten. Het verhaal dat zij vertellen is daarom te simpel, omdat het niet duidelijk is tot wanneer het *effect of de tons of global emissions* moeten worden gemeten. Het is onduidelijk over welke tijdspanne zich dit afspeelt. Het is met name de horizontale as die Hohl & Roser moeten verduidelijken om te begrijpen op welke manieren de uitstoot van landen correspondeert met hun effectiviteit.

Ik wil hier drie punten verduidelijken. Dit helpt bij het schetsen van een plausibele situatie wat betreft de effectiviteit van landen op het beschermen van mensenrechten. Ten eerste lijkt het mij beter om over parts per million CO₂ te spreken. Doorgaans om te bepalen of we dichterbij de 2°C grens komen, kijkt men naar de ppm CO₂ in de atmosfeer. CO₂ is van de broeikasgassen per deeltje niet heel schadelijk, maar het wordt wel veruit het meeste uitgestoten. CO₂ vormt daardoor een goede graadmeter. Hoe meer deeltjes CO₂ er in de lucht zitten hoe meer de aarde opwarmt. De natuur neemt elk jaar een deel van de CO₂ in zich op. Omdat de mensheid zoveel meer CO₂ uitstoot dan de natuur kan opnemen stijgt het aantal deeltjes CO₂ in de lucht per miljoenen deeltjes. Inmiddels zijn we de 400 ppm CO₂ voorbij. Het veilige niveau is 350 ppm CO₂.⁴⁵ Het ppm CO₂ geeft een accurater beeld van waar we staan op het gebied van klimaatverandering. Het ppm CO₂ houdt ook rekening mee dat er deeltjes worden opgenomen. Wanneer de wereld niks uitstoot loopt de ppm CO₂ langzaam terug. We kunnen met de ppm CO₂ in de grafieken goed zien wat het bijbehorende verwachte effect is.

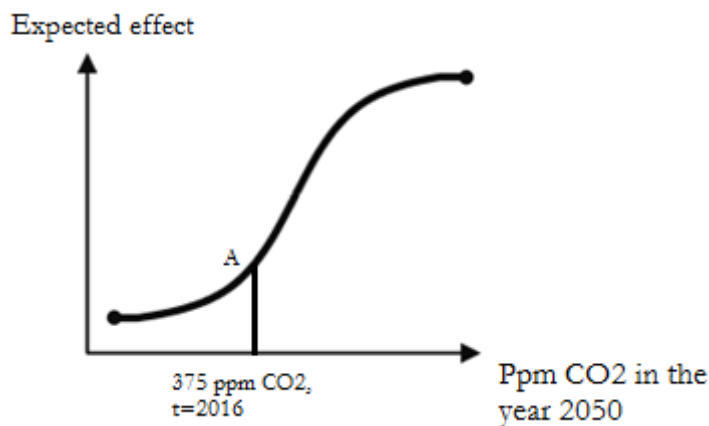
Het tweede punt is dat we de grafieken moeten gaan zien als een momentopname. Op een bepaald moment, laten we dat moment $t=2016$ noemen, hebben landen een keuze om te bepalen of zij hun *fair share* doen, helemaal niks doen of de taken oppakken van andere landen. Waarbij t voor een jaar in tijd staat. $t=2016$ is dan het moment waarop elk land een keuze maakt voor welke beleid het gaat voeren in dat jaar, $t=2017$ is dan de keuze die een land maakt in het jaar daarop en $t=2018$ is dan de keuze dat een land maakt in het tweede jaar enzovoort. In principe kan een land elk jaar een andere keuze maken, met het gegeven wat het in die voorgaande jaren heeft gedaan en het ppm CO₂ wat bij die keuzes hoort.

Het laatste punt is dat er geen tijdslijm aan de grafieken zit. Als de grafieken gaan om de uiteindelijke totale uitstoot, en wanneer landen meer uitstoten dan kan worden opgenomen in de natuur aan CO₂, dan zullen vroeg of laat de ergste vormen van klimaatverandering tot stand komen. De effecten op de mens zullen dan uiteindelijk altijd hoog zijn hoewel er maar een klein groepje landen is dat zich niet aan de *fair share* houdt. We moeten dus kijken naar het niveau ppm CO₂ in de atmosfeer tot een bepaald moment en kijken welke verwachte effecten daarbij horen. Ik gebruik hier 2050 als einddatum, omdat de verwachting is dat rond die tijd de 2°C grens wordt overschreden als landen geen actie ondernemen.⁴⁶ Nu kunnen we bijvoorbeeld kijken naar het verwachte effect dat bij een ppm CO₂ in 2050 past. Het ppm CO₂ in 2050 is gebaseerd op de acties en keuzes die landen maken op $t=2016$ en er wordt vanuit gegaan dat

⁴⁵ Hansen, J., Sato, M., Kharecha, P et al. (2008). "Target atmospheric CO₂: Where should humanity aim?" P.16

⁴⁶ Als we de einddatum aanpassen naar bijvoorbeeld het jaar 2100, en er is sprake van weinig *slack* oppakken, dan zal het ppm CO₂ groter zijn dan bij een einddatum van 2050. Als weinig landen de *fair share* doen is het ppm CO₂ veel hoger in 2100 dan in 2050. Ik probeer hier simpelweg te zeggen dat we nu beter kunnen inschatten wat onze keuzes voor een effect hebben als we blijven vasthouden aan die keuzes, tot een bepaalde datum.

landen bij hun keuzes blijven tot die tijd. De veranderingen van deze drie punten zijn te zien in *figuur 1.3*:

*Figuur 1.3*⁴⁷

In mijn ogen is de situatieschets nu een stuk duidelijker. Bij de grafieken van Hohl & Roser lijkt het zo te zijn dat zodra een land niks meer uitstoot er ook geen negatieve effecten meer zijn op mensenrechten. Dit is onjuist. Als er lang een hoge uitstoot is geweest dan heeft dat een negatief effect op mensenrechten. Die effecten zijn nog lang aanwezig, omdat het ppm CO₂ langzaam minder wordt. Dit is van belang voor mijn betoog, omdat duidelijker is te zien wat de effecten zijn van een bepaald beleid (*fair share* doen of niet) op langere termijn. Bovendien geeft het een realistischere connectie weer tussen uitstoot (of preciezer het niveau ppm CO₂) en het (verwachte) effect op mensenrechten.

Laten we nu naar het punt t=2016 kijken in *figuur 1.3*. Stel je voor dat op het moment t=2016 de meeste landen bepalen hun *fair share* te doen en/of een aantal landen compenseert voor een deel van de landen die hun *fair share* niet doen. Als deze landen vasthouden aan het beleid tot en met het jaar 2050 komen ze op een ppm uit van 375 CO₂. Punt A in *figuur 1.3* geeft aan wat de verwachte uitstoot zal zijn in 2050 en het effect op mensenrechten, gebaseerd op de keuzes die landen in het jaar 2016 maken. Mocht een aantal landen op t=2031 van koers veranderen en besluiten om toch meer CO₂ uit te stoten, dan stijgt het verwachte ppm CO₂ dat er is in 2050, naar bijvoorbeeld 390 ppm. Het verwachte negatieve effect op mensenrechten wordt dan ook groter.

Besluiten de landen in t=2031 om meer *slack* op te pakken dan kan het ppm in 2050 dalen naar bijvoorbeeld 365 ppm en daarbij past een lager verwacht effect. Doen landen dit pas in t=2049 dan zal de ppm CO₂ zeer dicht in de buurt van de 375 ppm CO₂ liggen. De natuur neemt maar een beperkte hoeveelheid CO₂ op, dus als de uitstoot lange tijd constant is geweest zal het ppm CO₂ niet heel veel veranderen. In andere woorden, hoe later we ons beleid aanpassen in positieve (of negatieve) zin, hoe minder invloed het heeft op de hoogte van het ppm CO₂ en daarmee het verwachte effect. Nu kijk ik natuurlijk naar de uitstoot tot 2050, maar als we verder

⁴⁷ De waarde van 375 ppm CO₂ en het verwachte effect wat erbij hoort is puur ter illustratie. Ik weet bijvoorbeeld niet exact welk niveau ppm CO₂ ons helemaal rechtsboven in de grafiek laat belanden. Voor de discussie maakt het echter weinig uit.

kijken is het effect van onze keuzes op langere termijn natuurlijk goed zichtbaar. Alleen zullen de huidige generaties daar dan minder van merken.

Het voordeel van het presenteren van de grafieken zoals in *figuur 1.3* boven de originele grafieken van Hohl & Roser is dat het nu duidelijker te zien is wat voor een effect onze keuzes van nu voor de toekomst hebben en wat voor een effecten een verandering van beleid heeft. We komen eigenlijk in een nieuwe situatie terecht. Bij de grafieken van Hohl & Roser was het niet duidelijk of het om een momentopname ging. Het leek alsof bij een bepaalde uitstoot, door opeens niets meer uit te stoten het effect konden reduceren tot niks. Als er eenmaal schadelijke effecten hebben plaatsgevonden en dus mensenrechten zijn geschonden, dan is dat niet meer terug te draaien door minder uit te stoten. Met *figuur 1.3* is nu duidelijker dat wanneer we in t=2049 een ppm CO₂ van 500 ppm hebben, we niet in staat zijn om in 1 jaar tijd het ppm te reduceren naar een niveau dat acceptabel is en geen mensenrechten schaadt. We zullen in de buurt van die 500 ppm CO₂ blijven en daarbij hoort een aanzienlijk negatief effect op mensenrechten. Daarnaast blijkt dat als het gaat om mitigatie, dat landen altijd enigszins effectief zijn. Dat geldt ook bij het scenario van de S-curve.

Wat dit alles ons in ieder geval leert is dat wat betreft effectief beleid voeren over een langere periode onze acties die positief bijdragen aan het beschermen van mensenrechten zo snel mogelijk moeten gebeuren. Het is beter om vanaf het eerste moment de *fair share* te doen en *slack* op te pakken dan daar later voor te compenseren. Onze handelingsnelheid is van groot belang. We moeten ook rekening houden met hoe snel deze effecten plaatsvinden. Langer wachten met het ondernemen van actie betekent dat er later extra veel gedaan moet worden aan mitigatie om het negatieve effect op mensenrechten te minimaliseren. Zodra het ppm CO₂ boven de 2 °C grens dreigt te komen, dan moeten landen of nog sneller hun uitstoot verminderen of hun *subsistence* emissies aanspreken om dat te voorkomen. Dat laatste is dan wellicht overdemanding, zoals dat in H₃ is besproken.

5.4 Morele plichten bij verschillende niveaus van effectiviteit

Het bezwaar van effectiviteit is op te delen in twee stukken. De eerste vraag is of landen effectief zijn in het oppakken van *slack*. Als ze dat niet zijn, dan kunnen ze geen plichten hebben om verder te mitigeren. De plicht die deze landen hebben heeft echter betrekking op het beschermen van mensenrechten. Als dat op een alternatieve manier kan, dan hebben die landen een positieve plicht om op die alternatieve manier mensenrechten te beschermen. Een van de alternatieven is om mensen te beschermen tegen de gevolgen van klimaatverandering. Bijvoorbeeld door hogere dijken te bouwen om te voorkomen dat een deel van het land overstroomd. Dit wordt ook wel adaptatie genoemd.⁴⁸ De S-curve laat zien dat landen altijd in meer of mindere mate effectief zijn in het beschermen van mensenrechten. Betekent dit dat deze landen dan altijd een plicht hebben om extra te mitigeren ter compensatie van de *non-compliers*?

Om die vraag te beantwoorden moeten er drie situaties onderscheiden worden. De eerste situatie is de situatie waarin de verwachte ppm CO₂ in 2050 laag genoeg is om binnen de 2 °C opwarming te blijven. De meeste landen doen in deze situatie netjes hun *fair share*. Elk land heeft het recht

⁴⁸ Adaptatie ligt buiten het onderzoeksveld van deze thesis.

om minimaal hun *subsistence* niveau aan emissies uit te stoten. Het kan zijn dat een paar kleine landen niet meewerken en dat er een kleine hoeveelheid *slack* moet worden opgepakt. De overige landen kunnen dit makkelijk bekostigen en hebben nog steeds een positieve plicht om te compenseren.

De tweede situatie is wanneer er een redelijk aantal *non-compliers* zijn of een paar belangrijke landen niet meedoen. Het gaat dan aan de andere landen liggen of de 2°C grens wordt behaald. Dit correspondeert grofweg met het steilste stuk van de S-curve (het middelste gedeelte). Elke vermindering van het ppm CO₂ heeft een relatief groot effect op het beschermen van mensenrechten. De *compliers* landen zijn zeer effectief in het beschermen van mensenrechten. Zij hebben in deze situatie een positieve plicht om *slack* op te pakken.⁴⁹

De laatste situatie is waarin er zeer veel en zeer belangrijke landen zijn die niet hun *fair share* doen. Dit correspondeert met het laatste afvlakkende gedeelte van de S-curve. Verminderen van de uitstoot heeft daar relatief weinig effect op het beschermen van mensenrechten. Bovendien zullen de mensenrechten op grote schaal aangetast worden. Het is in dit geval maar de vraag of landen de plicht hebben om te mitigeren. Ze hebben nog steeds de plicht om mensenrechten te beschermen. Ze zijn niet ineffectief, maar veel resultaat levert extra mitigeren ook niet op. Bovendien worden zij beperkt door hun *subsistence* niveau. Minder uitstoten dan dat kan niet of is *overdemanding*. *Compliers* zijn wellicht effectiever met alternatieve manieren om mensenrechten te beschermen. In dat geval hebben deze landen geen plicht om te mitigeren, maar wel om alternatieven te zoeken die effectiever zijn.

5.5 Free-riding

Een ander probleem wat betreft effectiviteit is dat het oppakken van *slack* een averechts effect kan hebben. Hohl & Roser omschrijven het simpelweg als volgt:

“If we know that someone else will get the job done if we shirk, there is an incentive for us to shirk.”

Als we weten dat iemand anders onze *fair share* zal doen als wij het niet doen, dan hebben wij een prikkel om onze taken na te laten. Wanneer veel overheden deze redenatie toepassen zal er inderdaad weinig gebeuren.

Er zijn veel facetten om rekening mee te houden of er landen aan *free-riding* gaan doen. Het is allereerst nog maar de vraag hoe sterk de prikkel is om niks te doen. Daarnaast kan het zijn dat de landen die niet meewerken meer onder de indruk zijn van andere landen die als rolmodellen netjes hun taken uitvoeren. Deze landen zullen zich op een bepaalde manier wellicht beschaamd voelen dat zij zo misbruik maken van andere landen. Er zijn nog veel meer psychologische effecten om mee rekening te houden en het is moeilijk te zeggen hoe dit alles exact uitspeelt.

Aan de andere kant zijn er economische redenen om de *fair share* niet te doen als er landen zijn die de *slack* oppakken. *Slack* oppakken betekent dat er minder vraag is naar fossiele brandstoffen waardoor de prijs ervan omlaag gaat. Wat daarna tijdelijk de vraag weer kan doen toenemen. Zelfs al compenseert dit niet voor al het oppakken van de *slack* kan het de voortgang ervan wel

⁴⁹ Critici zullen wellicht beargumenteren dat de *non-compliers* gedwongen moeten worden om hun *fair share* te doen, voordat *compliers* gaan compenseren en de *slack* op zich nemen. Ik ben het hier mee eens, maar dat argument ligt buiten de focus van deze thesis.

drukken. Aan de andere kant kan technologische vooruitgang in schone energie het makkelijker maken voor de niet meewerkende landen om toch hun *fair share* te doen. Ze kunnen simpelweg de technologie kopiëren of kopen van andere landen. Bovendien hebben ze het voordeel dat ze weten welke technologieën en wat voor een beleid het beste werkt. Dit zou er dan juist toe moeten leiden dat er meer landen zijn die hun *fair share* gaan doen.

Verder is het nog maar de vraag hoe landen omgaan met het doen van hun *fair share* en het oppakken van de *slack*. Als het beleid zo is gemaakt dat veel vervuilende bedrijven zich verplaatsen naar andere landen om vervolgens de goederen vervolgens te exporteren schieten de mensen op aarde er nog weinig mee op. We weten simpelweg niet hoe deze zaken zich gaan uitpakken.⁵⁰ Mij lijkt het echter niet waarschijnlijk dat er op grote schaal verzuimd gaat worden als de enige reden is dat anderen onze taken ook kunnen doen. Pas als de kosten voor ons groter worden, wordt het doen van onze *fair share* zwaarder en zal het aantrekkelijker worden om te verzuimen dan onze plichten te doen.

Het is niet te zeggen of er veel landen zullen zijn die gaan verzuimen om hun morele plicht te doen, omdat zij denken dat anderen hun taken dan oppakken. Het is dus ook niet te zeggen of de groep zo groot is dat zij de acties van de landen die de *slack* oppakken neutraliseren of zelfs overschaduwden. In beide gevallen zou de plicht tot het oppakken van de *slack* komen te vervallen. Het averechtse effect is dan te groot en het lukt dan niet om mensenrechten te beschermen. Het is dus afwachten of dat gaat gebeuren. Ik denk wel dat landen moeten geloven dat het averechtse effect niet zo groot zou zijn en beginnen met actie ondernemen. Indien elk land aanneemt dat het averechtse effect te groot is zullen zij geen actie ondernemen, omdat ze denken dat hun acties geen positief effect teweegbrengt. Het is dan een 'self-fulfilling prophecy'. Nemen ze aan dat het averechtse effect klein is en blijkt dat later niet zo te zijn, dan kunnen overheden er nog altijd voor kiezen om hun inspanningen te verminderen.

Daarnaast beargumenteren Hohl & Roser dat zelfs als het averechtse effect zo groot is dat het de emissiereductie van *slack* oppakken neutraliseert of overschaduwde dat landen nog steeds effectief kunnen zijn. Ze kunnen dat doen door enerzijds over te gaan op adaptatie maatregelen. Daaronder valt bijvoorbeeld een nieuw onderkomen vinden voor mensen van wie het land gaat overstroomd worden door een stijgende zeespiegel of irrigatiesystemen aanleggen in gebieden die te droog worden door de opwarming van de aarde. Ook op deze manieren kunnen mensenrechten worden beschermd. De andere manier is dat landen hun best doen om te zorgen dat landen hun free-rider gedrag beperken en hun plichten nakomen. Bijvoorbeeld door het nastreven van politieke oplossingen om landen te dwingen hun *fair share* te doen of anders *slack* op te pakken waar andere landen dat nalaten.⁵¹

5.6 Conclusie

In dit hoofdstuk heb ik laten zien waarom landen die hun *fair share* doen een positieve plicht hebben om *slack* op te pakken, ongeacht wat andere landen doen. De manier waarop deze morele plicht ingevuld kan worden is echter afhankelijk van de situatie. De morele plicht is erop

⁵⁰ Hohl & Roser (2011) hebben het op p.496 over, politieke, psychologische en economische redenen om te verzuimen.

⁵¹ Simon Caney (2014) noemt dit 'second-order responsibilities' in zijn paper: 'Two kinds of Climate Justice: Avoiding Harm and Sharing Burdens'.

gericht om mensenrechten te beschermen die zich uit in mitigatie als voornaamste mogelijkheid. In een situatie dat mitigeren vrijwel geen zin heeft, dan hebben de meewerkende landen een morele plicht om naar alternatieven mogelijkheden te zoeken die deze mensenrechten alsnog kunnen beschermen. Zijn er ook geen alternatieven om mensenrechten te beschermen, dan hebben tegenstanders van *slack* oppakken een gegronde reden om onder de morele plicht uit te komen. Echter lijkt de gedachte dat landen geen effectieve alternatieve mogelijkheden hebben om mensenrechten te beschermen, zoals met adaptatie kan worden gedaan, niet erg plausibel. Het is verder onduidelijk of er veel free-riding zal zijn, maar de mogelijkheid ervan lijkt op zichzelf geen reden te zijn om dan de plichten niet na te komen. Het effectiviteitsbezwaar heeft onvoldoende grond om af te zien van het oppakken van *slack*.

Conclusie

Aan het begin van deze thesis werd de vraag gesteld of *compliers* de morele plicht hebben om *slack* op te pakken die achtergelaten is door de *non-compliers*. Het antwoord is niet met een enkel woord te duiden. Het antwoord hing af van de twee bezwaren eerlijkheid en effectiviteit. Hoewel het inderdaad oneerlijk is om *slack* op te pakken, is het niet duidelijk waarom oneerlijkheid voorrang zou moeten krijgen op het beschermen van mensenrechten. Alleen wanneer het oppakken van *slack* erg veeleisend wordt is er een reden om niet alles op te pakken. Landen zijn altijd in staat om kleinere delen van de *slack* op zich te nemen. Een oneerlijke verdeling zou, afhankelijk van hoe sterk die oneerlijkheid is, de morele plichten hoogstens kunnen beperken. Een duidelijk kader over waar die grens ligt is hier niet gegeven en ligt ook buiten het bereik van deze thesis. Het bezwaar dat een land niet effectief zou zijn is niet heel sterk. Het is niet aannemelijk dat er een *tipping point* versie is. De grafiek met de S-curve past veel beter. Landen zullen altijd, in meer of mindere mate effectief zijn in het beschermen van mensenrechten. De aangepaste grafieken van Hohl & Roser helpen ons beter te zien wat voor een invloed het beleid van landen hebben op klimaatverandering. Het is nu duidelijk dat hoe sneller landen *slack* oppakken hoe efficiënter ze zijn. Het bezwaar dat landen niet effectief zijn is niet sterk genoeg om landen vrij te waren van de morele plichten die ze hebben.

De focus van deze thesis was met name gericht op mitigatie, *partial compliance* en wat de *compliers* dan voor een morele plichten hebben. Echter is klimaatverandering een complex probleem wat bestaat uit allerlei correlaties die moeilijk te kwantificeren zijn. Dat maakt het soms lastig om de vertaalslag te maken naar de filosofie. In mijn ogen blijkt dat ook uit de grafieken die Hohl & Roser gebruikten, die naar mijn inzicht niet klopten. Desalniettemin moet zo een complex probleem vereenvoudigd worden om er een filosofische analyse op los te laten. Daarbij komt het gevaar dat je het probleem zo versimpelt dat het geen recht doet aan de werkelijkheid. Toch denk ik dat het grotendeels is gelukt om het klimaatprobleem te versimpelen en toch wat te kunnen zeggen over de complexe wereld waarin dit probleem zich afspeelt. Ik denk dat mijn toevoegingen op de grafieken van Hohl & Roser van waarde zijn geweest.

Als laatste wil ik aan de hand van mijn resultaten een antwoord proberen te geven op de vraag wat *compliers* moeten doen, gezien de stand van zaken in de complexe wereld. Het lijkt mij dat ze enerzijds *slack* moeten oppakken en het liefst zo snel mogelijk om zo efficiënt mogelijk daarin te zijn. Doen ze dat niet dan zullen ze harder moeten werken om dat later goed te maken. Anderzijds moeten ze de *non-compliers* dwingen om hun *fair share* te doen. Wellicht dat dit alles gepaard zal gaan met het betalen van adaptatiemaatregelen in arme landen waar de eerste gevolgen van klimaatverandering al merkbaar worden. Ik denk dat op basis van deze thesis gezegd kan worden dat de het oppakken van *slack* zelfs in deze complexe wereld een sterke morele plicht is. Dat de nieuwgekozen president Donald Trump zich inmiddels heeft teruggetrokken uit het klimaatakkoord, mag de andere landen niet tegenhouden om extra mensenrechten te beschermen, ook al is dat in eerste instantie hun taak niet.

Literatuurlijst

Filosofische papers:

- Ashford, Elizabeth. "The duties imposed by the human right to basic necessities." *Freedom from poverty as a human right: who owes what to the very poor* (2007): 183-218.
- Brandt, Richard B. "The concepts of obligation and duty." *Mind* 73.291 (1964): 374-393.
- Caney, Simon. "Human rights, responsibilities, and climate change." *Global Basic Rights*. (2011).
- Caney, Simon. "Two kinds of climate justice: avoiding harm and sharing burdens." *Journal of Political Philosophy* 22.2 (2014): 125-149.
- Cohen, L. Jonathan. "Who is starving whom?." *Theoria* 47.2 (1981): 65-81.
- Cripps, Elizabeth. *Climate change and the moral agent: individual duties in an interdependent world*. Oxford University Press (2013).
- Garvey, James. *The EPZ Ethics of Climate Change: Right and Wrong in a Warming World*. A&C Black, (2008).
- Hohl, Sabine, and Dominie Roser. "Stepping in for the polluters? Climate justice under partial compliance." *Analyse & Kritik* 33.2 (2011): 477-500.
- Miller, David. "Taking up the slack? Responsibility and justice in situations of partial compliance." (2011).
- Murphy, Liam B. *Moral demands in nonideal theory*. Oxford University Press (2003).
- Parfit, Derek, D. MacLean, and P. G. Brown. "Energy Policy and the Further Future: The Identity Problem, in." (1983): 166-179.
- Pettit, Philip. "Responsibility incorporated." *Ethics* 117.2 (2007): 171-201.
- Pogge, Thomas. "Real world justice." *Current Debates in Global Justice*. Springer Netherlands, 2005. 29-53.
- Pogge, Thomas W. *World poverty and human rights*. Polity, (2008).
- Rawls, John. *A theory of justice*. Harvard university press, (2009).
- Rosen, Gideon. "Skepticism about moral responsibility." *Philosophical Perspectives* 18.1 (2004): 295-313.
- Schwenkenbecher, Anne. "Bridging the emissions gap: A plea for taking up the slack." (2013).

- Sonderholm, Jorn. "World poverty, positive duties, and the overdemandingness objection." *Politics, Philosophy & Economics* 12.3 (2013): 308-327.
- Stemplowska, Zofia. "Doing more than one's fair share." *Critical Review of International Social and Political Philosophy* (2016): 1-18.
- Quong, Jonathan, and Rebecca Stone. "Rules and Rights." *Oxford Studies in Political Philosophy* 1 (2015): 222-49.

Rapporten over klimaatverandering:

- Menon, Surabi, et al. *Couplings between changes in the climate system and biogeochemistry*. No. LBNL-464E. Ernest Orlando Lawrence Berkeley National Laboratory, Berkeley, CA (US), 2007. <https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg1/ar4-wg1-chapter7.pdf>
- Hansen, James, et al. "Target atmospheric CO₂: Where should humanity aim?." *arXiv preprint arXiv:0804.1126* (2008). <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/0804/0804.1126.pdf>
- Liu, Zhu. "China's Carbon Emissions Report 2015." *Harvard Kennedy School: Cambridge, UK* (2015). <http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/carbon-emissions-report-2015-final.pdf>
- Olivier, Jos GJ, et al. "Trends in global CO₂ emissions: 2015 report: background study." http://edgar.jrc.ec.europa.eu/news_docs/jrc-2015-trends-in-global-co2-emissions-2015-report-08184.pdf

Krantenartikelen:

- Volkskrant(02-06-2017); 'Trumps klimaatbesluit bevestigt zijn doctrine: Amerika tegen de rest': <http://www.volkskrant.nl/buitenland/trumps-klimaatbesluit-bevestigt-zijn-doctrine-amerika-tegen-de-rest~a4498499/>